

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

MAGASIN

fra Det kongelige Bibliotek
5. årgang nr. 2 1990

INDHOLD

FREDE MØLLER-KRISTENSEN: Orientalsk Afdelings mongolske samling	s. 3
HENRIK DENMAN: Man må liste det gode ind i folk! - Om Martin A. Hansen og pressen	s. 21
ANDERS ENEVIG: Cirkusplakater	s. 30
MARIE-LOUISE THOMSEN: Europa og Babylon	s. 37
JOHANNE SLOTS: Romantikken og nutiden	s. 41
Kulturministeriets tidsskriftstøtte 1988 og 1989	s. 49
STIG T. RASMUSSEN: 5 billeder fra Jemen af Tom Christoffersen	s. 56
JØRGEN THORNING SØRENSEN: Rapport fra de fremskudte bastioner	s. 63
Kronik	s. 67
Publikationer	s. 77

Udgiver: Det kongelige Bibliotek
Redaktion: Afdelingsbibliotekar Lotte Philipson
I redaktionen: Overbibliotekar Erland Kolding Nielsen og
førstebibliotekar Jesper Düring Jørgensen

Ekspedition: Det kongelige Bibliotek, Postboks 2149, 1016 København K.
Tlf.: 33 93 01 11.

Oplag: 3.500 • Gratis • Tryk: Det kongelige Bibliotek

Hvor intet andet angives, er eftertryk tilladt med angivelse af kilde og evt.
forfatter.

ISSN 0905-5533

Forsiden:

Ildpustende Pjerrot fra Dyrehavsbakken. - Se artiklen om cirkusplakater s.
30.

MAGASIN

fra Det kongelige Bibliotek

5. årgang nr. 2 1990

Orientalisk Afdelings mongolske samling

af forskningsbibliotekar, mag.art. Frede Møller-Kristensen

En af verdens største og mest betydningsfulde samlinger af mongolske håndskrifter og bloktryk befinder sig i dag i Det kongelige Bibliotek. Samlingen skyldes især filologen, dr.phil. Kaare Grønbech, der indsamlede den på den 2. danske centralasiatiske ekspedition 1938-39. I modsætning til de fleste andre samlinger i den vestlige verden omfatter den ikke kun lamaistiske værker, men næsten alle grene af mongolsk litteratur.

Når talen falder på mongolerne, tænker de fleste vesterlændinge først og fremmest på de voldsomme hære af bevæbnede nomaderyttere, der i 1200-tallet erobrede det meste af Asien og store dele af Europa.

På deres vej hærgede og plyndrede de og lagde store byer øde.

Manden bag de første erobringstog, der udgik fra Mongoliets stepper, var en stammehøvding ved navn Temudjin (1167? - 1227).

Hans stamme hørte hjemme ved floden Onon sydøst for Bajkal-søen. Han besejrede sine nabostammer og fik til sidst samlet alle mongolfolkets stammer under sig. I 1206 ophøjede de undergivne nomadestammer ham til hersker. Han tog navnet Djingis Khan og titlen Khan. I løbet af kun 30 år (1211 - 1241) beherskede Djingis Khan og hans efterfølgere et imperium, der strakte sig fra Det gule Hav i øst til langt ind i Europa i vest.

I flere formationer drev de mongolske ryttere 1240-41 kiler ind i Europa fra sydøst. Den ene fløj, der slog en tysk-polsk ridderhær ved Liegnitz i Schlesien 1241, var allerede på tysk jord, den anden havde samtidig besejret ungarene, da det blev besluttet at samle hærenhederne i Ungarn. Samme år trak de sig pludselig tilbage til egnene omkring Volga.

Indre statsanliggender var årsag til den pludselige tilbagetrækning. Ögödei, Djingis Khans søn og efterfølger, var afdød ved døden. Det var derfor magtpåliggende for de mongolske høvdinge at komme tilbage til Mongoliet så hurtigt som muligt for at deltage i valget om at blive den nye khan.

Mongolerne vendte aldrig tilbage til Europa - Mellemøstens og Kinas rigdomme var mere tillokkende.

Omkring 1250 vendte mongolerne sig mod Sydkina, hvor Sung-kejserne herskede. Efter næsten 30 års kamp var Sung-dynastiets magt brudt i 1279.

Et nyt dynasti (Yüan) blev grundlagt af Kublai Khan (1260-94), Djingis Khans sønnesøn.

Efter Yüan-dynastiets fald i 1368 trak mongolerne i Kina sig helt tilbage til deres gamle stammeland i Nord- og Nordøstmongoliet - og lidt efter lidt gik det vældige rige i opløsning.

De to største koncentrationer af mongoler lever i dag dels i Den mongolske Folkerepublik, der har et indbyggertal på omkring 2 millioner, og dels i Indre Mongoli, der er et autonomt område i Den kinesiske Folkerepublik.

I Indre Mongoli tæller den mongolske befolkning 3,3 millioner svarende til 13,5 procent af områdets samlede befolkningstal. Der bor omkring 400.000 mongoler i Sovjetunionen, og et ukendt antal mongoler lever spredt i forskellige kinesiske provinser.

Det mongolske sprog hører til den altaiske sprogfamilie, der blandt andet også tæller de tyrkiske sproggrupper.

Klassisk mongolsk er det skriftsprog, som oversætterne af den tibetanske lamaistiske kanon (Kanjur) benyttede i begyndelsen af 1600-tallet. Et hundrede år senere fik det mongolske skriftsprog sin endelige form, idet der i Peking blev xylograferet en revideret udgave af den mongolske Kanjur.

Dette sprog blev normen for det litterære sprog helt op til vor tid.

Moderne mongolsk opdeles i en række dialekter. Khalkha er den dialekt, der tales i Den mongolske Folkerepublik. Ordos og Tsakhar er de mest kendte dialekter i Indre Mongoli.

Det var dette folk - det mongolske og dets kultur, der begejstrede den danske opdagelsesrejsende og etnograf Henning Haslund-Christensen (1896-1948) allerede i en tidlig alder.

Den danske læge Carl Krebs (1889-1971), som Haslund-Christensen kendte fra sin tid ved militæret, oprettede i 1923 en forsøgsgård og en station for pelshandel på Bulguntal-sletten sydvest for Bajkal-søen.

Haslund-Christensen og nogle andre unge var med fra starten i 1923. De politiske forhold besværliggjorde imidlertid deres arbejde i den grad, at de forlod farmen i 1926. Kun Carl Krebs blev tilbage.

Under opholdet på forsøgsgården lærte Haslund-Christensen sig mongolsk. I sin bog *Jabonah* fra 1932 skildrer han blandt andet dagligdagen på farmen,

rejser i forbindelse med opkøb af pelsværk og forholdet til den mongolske befolkning.

I Peking kom Haslund-Christensen i kontakt med den store svenske opdagsrejsende Sven Hedin. I 1927-1930 virkede han som karavanefører for 300 kameler og 70 mand. På denne ekspedition studerede Haslund-Christensen især mongolsk folkemusik, som han optog på voksalver. Han blev således en foregangsmand inden for musiketnografien.

Sine oplevelser på Hedin-ekspeditionen har han levende beskrevet i rejse-skildringen *Zajagan* fra 1935.

Gennem foredrag og bøger blev Haslund-Christensens navn kendt vidt og bredt. Hans indgående kendskab til mongolernes sæder og skikke gjorde det naturligt, at han blev udpeget til organisator og leder af kommende danske ekspeditioner til Centralasien.

Den første danske centralasiatiske ekspedition (1936-1937), der gik til Østmongoliet, blev bekostet af Nationalmuseet. Haslund-Christensens indsamlinger af etnografisk materiale, blandt andet dragter og smykker, vakte ved hans hjemkomst stor opsigt.

Det kongelige danske geografiske selskab forsynede Haslund-Christensen med midler til en ny rejse til Mongoliet (den anden danske centralasiatiske ekspedition 1938-1939). Her deltog endvidere arkæologen Werner Jacobsen og filologen Kaare Grønbech - sidstnævnte med det formål at gøre linguistiske studier samt indsamle skriftligt materiale.

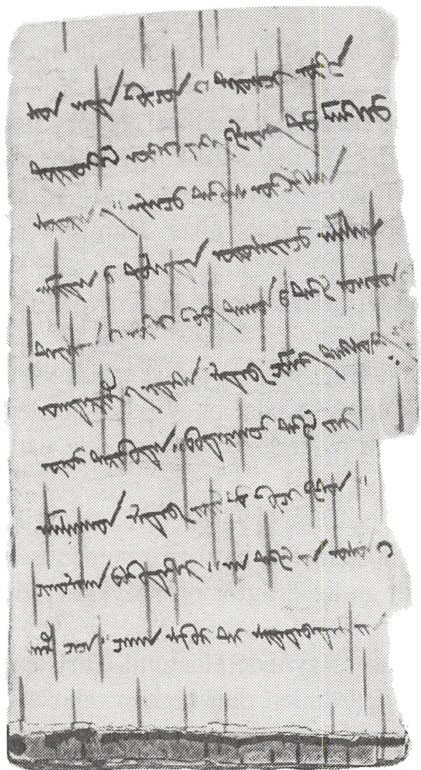
Under og lige efter anden verdenskrig planlagde Haslund-Christensen flere ekspeditioner. Mindre grupper af forskere skulle rejse til forskellige områder i Asien. Disse ekspeditioner fik fællesbetegnelsen: den tredje danske centralasiatiske ekspedition.

Den første gruppe med Haslund-Christensen som leder udgik fra København i oktober 1947 med Afghanistan som mål. Ekspeditionens forskellige grupper var i arbejde indtil 1954 - men kun med Haslund-Christensen som leder et års tid, idet døden indhentede ham i Kabul september måned 1948.

Af de nævnte ekspeditioner er det den anden (1938-1939), der har størst betydning i denne sammenhæng. På denne ekspedition blev der for første gang i Vesten taget hensyn til sproglige studier i det Indre Mongoli. Tidligere vesteuropæiske ekspeditioner til disse egne af Mongoliet havde hovedsagelig beskæftiget sig med naturvidenskabelige emner.

Som nævnt blev det Kaare Grønbech (1901-1957), der skulle varetage ekspeditionens filologiske opgaver.

Disputatsen *Der türkische Sprachbau I* (1936) havde skaffet Kaare Grønbech megen anerkendelse ude i verden. Medens han fortsatte arbejdet med den tyrkiske sprogbygning, var han tillige stærkt optaget af studiet af mon-

Buddhistisk dharani (magisk formel). Det første mongolske håndskrift i bibliotekets eje. Skrevet på birkebark. (MONG 158).

golsk. Han var derfor selvskreven som deltager i den anden danske centralasiatiske ekspedition.

Det var Kaare Grønbechs opgave at gøre dialektstudier i disse i sproglig henseende ringe udforskede områder samt indsamle mongolske håndskrifter og bloktryk for at tilvejebringe materiale til studiet af mongolsk sprog og historie. Det var i sidste øjeblik, indså man. De mongolske stammer ville uvægerligt miste deres sproglige og kulturelle særpræg ved et uundgåeligt møde med den "moderne civilisation".

Ekspeditionen fik hovedkvarter i det nordlige Tsakhar. Herfra red Kaare Grønbech ofte ud til fjernere egne, ledsaget af en stedkendt mongol, for at søge håndskrifter og bloktryk.

Det rygtedes hurtigt blandt mongolerne, at ekspeditionen var interesseret i at købe skriftligt materiale - og at den betalte godt.

Når han indfandt sig i et telt for at handle, kom mongolerne strømmende til fra alle kanter for at sælge deres håndskrifter og tryk.

De kom nu også til ekspeditionens lejr for at sælge. På denne måde erhvervede Kaare Grønbech nogle betydningsfulde håndskrifter af mongolske krøniker, som på daværende tidspunkt var ukendte for vestlige forskere.

Vigtige håndskrifter, som han ikke kunne erhverve, affotograferede han på stedet.

Blandt Tsakhar-mongolerne lod Kaare Grønbech en række mundtligt overleverede fortællinger nedskrive.

Hjemtransporten foregik ikke uden vanskeligheder. Det var urolige tider. Spionagen florerede. Det var derfor vanskeligt at få det skrevne materiale gennem tolden. Det lykkedes omsider efter mange nervepirrende forhandlinger at bringe den værdifulde last ombord på et ØK-skib med kurs mod Danmark.

De mest betydningsfulde håndskrifter - håndskrifter af mongolsk digtning og krønikeskrivning hidtil ukendte for den lærde verden i Vesten - var for en sikkerheds skyld indrullet i beklædningsgenstande i de personlige kufferter.

Det indsamlede materiale var egentlig tænkt som kernen i et centralasiatisk institut, der skulle oprettes i København. Planen om et sådant institut blev imidlertid skrinlagt med udbruddet af den anden verdenskrig.

Samlingen blev af sikkerhedsgrunde gemt væk - bortset fra nogle få typiske håndskrifter og bloktryk, der blev deponeret på Nationalmuseet til udstillingsbrug. Her befinder de sig stadig.

I 1949 blev det med Kaare Grønbechs billigelse besluttet, at den store mongolske samling skulle indgå i Det kongelige Bibliotek.

Orientalisk Afdelings mongolske samling omfatter i dag over 500 mongolske håndskrifter og bloktryk. I samlingen indgår desuden en række film, optaget af Kaare Grønbech under ekspeditionen, af vigtige håndskrifter, der ikke tidligere var kendt i vesten. Det lykkedes ikke at erhverve disse håndskrifter. Deres videre skæbne kendes ikke, men takket være Grønbechs indsats er deres indhold i dag tilgængeligt for hele den internationale forskning.

Orientalisk Afdelings mongolske samling er en af de største og mest betydningsfulde i verden, når vi ser bort fra Mongoliet og Sovjetunionen. Til sammenligning skal eksempelvis nævnes bestanden af mongolske værker et par andre steder i verden: Belgien (46 håndskrifter og bloktryk), Bern (45), Cambridge (35), Dublin (52), Kyoto (49), London (2 samlinger: 34 + 105), Paris (2 samlinger: 40 + 165), Stockholm (126), Tokyo (230), Vesttyskland (12 samlinger på tilsammen 672) og Washington (81).

De fleste af de mongolske værker, der findes i de øvrige samlinger (uden for Mongoliet og Sovjetunionen), er værker af lamaistisk indhold. I den mongolske samling i Orientalisk Afdeling er derimod næsten alle grene af den mangesidige mongolske litteratur repræsenteret.

En meget omfattende mongolsk samling findes i International Academy of Indian Culture i New Delhi, men det drejer sig udelukkende om buddhistiske

værker på mongolsk. Hvad der findes af mongolsk materiale i Peking, vides ikke.

Fra gammel tid har der eksisteret en lille mongolsk samling (Gamle Samling) på Det kongelige Bibliotek. Den bestod af syv værker. Det første mongolske håndskrift i bibliotekets eje er en stor sjældenhed. Det er en buddhistisk dharani (magisk formel), skrevet på birkebark. Det lille håndskrift på 11 blade er fra begyndelsen af 1600-tallet. Kun ganske få håndskrifter på birkebark af en sådan alder er bevaret. *Codices Orientales Bibliothecæ Regiæ Hafniensis* III fra 1857 beskriver det i al korthed således: Codex Mongolicus. XI folia corticis Betulini amuletum, quod Tarni dicitur, exhibent.

Gamle Samling fik en tilvækst på 20 mongolske værker i årene 1922-24. Senere blev den ældre del af bibliotekets mongolske samling suppleret yderligere med lamaistisk litteratur (især kanoniske hovedværker), indkøbt af Haslund-Christensen under hans ekspedition til Mongoliet 1936-1937.

På den anden danske centralasiatiske ekspedition kunne man derfor se bort fra de mest benyttede buddhistiske værker, da de allerede fandtes i København. Kaare Grønbech kunne koncentrere sig om andre sider af den buddhistiske litteratur, samt hele den verdslige.

Lamaistisk litteratur omfatter ikke alene de værker, der omhandler buddhismens tanke-indhold. Den omfatter også de større eller mindre tekster, der anvendes i forbindelse med dagligdagens gøremål. Dette kan være medicinske tekster eller tekster, der beskriver forskellige rituelle handlinger. Det var tekster af denne art, der havde Kaare Grønbechs interesse.

Der er tradition for at dyrke medicinske studier i klostrene overalt i den buddhistiske verden. Er klostret afsides beliggende, er det ligefrem en nødvendighed at kunne helbrede sig selv og sine medbrødre. Endvidere virker munkene ofte som læger for den jævne befolkning. Foruden at hjælpe udøver de en from og fortjentsfuld gerning.

Adskillige tekster, der omhandler medicinske emner, findes i den mongolske samling, blandt andet et medicinsk hovedværk (MONG 444), der er oversat fra tibetansk. Det beskriver de enkelte sygdomme, diagnosen og sygdommens årsager og helbredelse. Den sidste del af værket indeholder en fysiologi.

I samlingen indgår også en lang række lamaistiske tekster, der anvendes rituelt ved bestemte lejligheder, for eksempel i forbindelse med dødsfald.

Efter døden kastes liget ud på steppen. MONG 560 giver nøje regler for hvilke dage, der er gunstige og hvilke, der er ugunstige for fjernelse af liget fra hjemmet.

MONG 172 er en tekst med anvisninger på et røgelsesoffer til Chaghan ebügen (den Hvide Olding). Der er tale om et renselsesoffer. Selve ofringen

Fra legenden om den fromme Molon toyin, der drager til underverdenen for at frelse sin moder fra de buddhistiske helveder. Han passerer på sin vandring de 8 varme og de 8 kolde helveder, hvor de fordømte må lide deres straf. Illumineret håndskrift. (MONG 417).

består af røgelse, lamper og føde. Der stænkes med vin, og der afbrændes enebærkviste. Chaghan ebügen anråbes blandt andet for at opnå velsignelse af bopladsen, undertrykkelse af hindringer og dæmoner, hindring af kvægsygdomme, ødelæggelse af fjender, samt for at opnå sikker rejse. Chaghan ebügen er en oprindelig mongolsk skikkelse, der har sneget sig ind i den lamaistiske forestillingsverden.

I samlingen er endvidere indgået to små biblioteker, der har tilhørt omrejsende lamaer. Det ene bibliotek omfatter 17 tekster: to dogmatiske, tre med lamaistiske bønner, en medicinsk tekst og 11 ritualtekster.

Til den verdslige litteratur hører en for mongolerne vigtig gruppe tekster. Den består af håndbøger i astronomi og astrologi, kalendere og tekster vedrørende divination. Man kan ikke udføre ret mange daglige gøremål uden at rådføre sig med en af de nævnte håndbøger.

Det gælder om at finde det mest gunstige tidspunkt til udførelsen af handlingen. Der er dage, der er mere egnede end andre til for eksempel at slagte kvæg eller klippe får. Der er dage, hvor man ikke må holde bryllup eller mærke sit kvæg.

Man kan spå efter planeternes stilling. Man kan også spå ved hjælp af terninger eller mønter. MONG 325 er en håndbog i spådomskunst, hvor man anvender ni mønter. Den ene af mønterne forsynes med et mærke. Alle ni mønter holdes mellem håndfladerne, medens bønnen fremsiges. Mønterne

anbringes på venstre håndflade, og med højre hånd blandes de. Man lader nu mønterne glide ud af håndfladen en for en. I det øjeblik den mærkede mønt falder, er kapitlet, der skal rådspørges i håndbogen, samtidig angivet (i rækken en til ni).

En anden form for divination udføres ved hjælp af skulderbladet fra et nyslaget får. Skulderbladet stikkes ind i ilden. Under afkølingen opstår der revner i skulderbladet. Ud fra disse revner aflæser man, hvorledes man skal forholde sig i en given situation. I håndbøger findes der diagrammer med forskellige placeringer af revnerne på skulderbladet og anvisninger på, hvorledes de skal tydes. MONG 125 og MONG 260 i samlingen er eksempler på håndbøger i denne form for divination.

Den fortællende litteratur er rigt repræsenteret i den mongolske samling. Denne litteraturtype stammer fra Indien, Kina og Tibet. Den kom til Mongoliet sammen med lamaismen.

I et tibetansk folkeepos berettes sagnene om Geserkhan, den store helt, der udøver vældige bedrifter blandt mennesker, guder og dømmener. Ekspeditionen erhvervede et bloktryk og to håndskrifter af den mongolske version af dette epos. Det ene håndskrift indeholder en hidtil ukendt sang.

To meget skattede eventyrsamlinger i Mongoliet er Siditü kegür (Det forheksede lig) og Arji-borji. Det er de mongolske versioner af to kendte indiske eventyrsamlinger: Vetalapancavimsatika og Simhasanadvatrimsatika, der er affattet på sanskrit.

Til den fortællende litteratur hører også legenden om den fromme Molon toyin (toyin betyder munk), der drager til underverdenen for at frelse sin moder fra de buddhistiske helveders kvaler.

Af tekstens lange titel fremgår det, at det drejer sig om en fortælling om den hellige bodhisattva (den kommende Buddha) Molon toyin, der lader sin moder få del i sine gode gerninger. Molon toyin er søn af en mongolsk fyrste. Efter faderens død beslutter Molon toyin at drage ud i verden for at drive handel. Inden afrejsen formaner han sin moder til at gøre gode gerninger. Så snart Molon toyin er rejst, begynder hans moder at bortødsle sin formue. Hun fylder sig med mad, og hun drikker alkohol. Hun synder og driver de buddhistmunke, der kommer for at forrette ofringer, på porten. Hun piner og plager dyrene, inden hun dræber dem. Hun tilbeder de gamle mongolske guder i stedet for at ære Buddha.

Da Molon toyin vender tilbage, fortæller naboerne ham om moderens syndige adfærd. Moderen benægter dette. Hun aflægger den ed, at hun vil blive alvorligt syg og dø, hvis hun ikke taler sandt. Hun dør syv dage senere.

Efter moderens død forsager han verden for at blive munk. Han bliver en

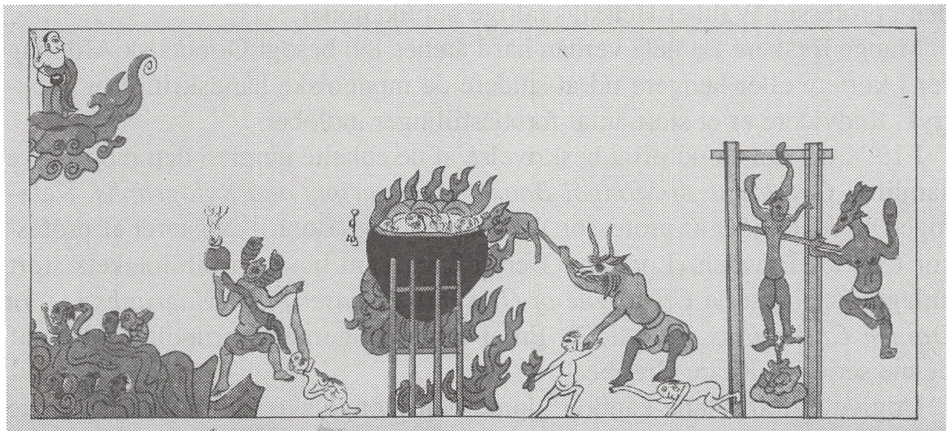
af Buddhas nærmeste disciple. Det er Molon toyins mål af frelse sin moder fra helvedes kvaler. I kraft af de overnaturlige evner, som Buddha har udstyret ham med, begiver han sig på vandring gennem de otte varme og de otte kolde helveder. De grusomme og sadistiske torturscener, han møder på sin vej, er levende beskrevet i fortællingen. Når han støder på et sådant oprin, spørger han altid en af vogterne, hvad de stakkels mennesker har bedrevet, medens de levede på jorden, siden de udsættes for en sådan medfart. Han så for eksempel nogle, der var hængt op i træerne ved håret, og tunge sten var bundet til deres fødder. Derudover blev de tortureret med svøber og forke. Han spurgte en af vogterne, hvilke synder disse væsener havde begået. Vogteren svarede, at de måtte lide, fordi de ikke havde æret deres svigerforældre, deres fader og moder og buddhistmunkene - de havde derimod fornærmet dem.

Molon toyin finder endelige sin moder, men han kan ikke frelse hende ved egen hjælp. Buddha må træde til. Efter nogle uheldige genfødsler bliver hun endelig genfødt som en from og velgørende kvinde.

Fortællingen om Molon toyin har sit forbillede i den gamle buddhistiske Maudgalyayana-legende. Maudgalyayana var Buddhas yndlingsdiscipel.

I den mongolske samling findes tre versioner af fortællingen om Molon toyin. To af dem er med illustrationer. MONG 417, der er et illumineret håndskrift, er utvivlsomt et af de største klenodier i samlingen. Meget få biblioteker i verden er i besiddelse af illuminerede mongolske håndskrifter.

Illustrationerne i MONG 418 er farvelagte litografier.

Tortur-scene fra et af de varme buddhistiske helveder, som den fromme Molon toyin passerer på sin vandring gennem underverdenen. Farvelagt xylografi. (MONG 418).

Historisk litteratur og kilder

Skal nogen tekst-gruppe i den mongolske samling i særlig grad fremhæves, må det være den gruppe, der udgøres af den historiske litteratur.

Kaare Grønbech indsamlede på den anden danske centralasiatiske ekspedition over en halv snes krønike-håndskrifter og affotograferede talrige, som han ikke kunne erhverve. Det er den første større samling mongolske kilde-skrifter, der er bragt til Vesteuropa. Den har intet sidestykke i nogen anden samling uden for Mongoliet og Sovjetunionen. Der findes tekster i samlingen, der indtil deres opdagelse af Kaare Grønbech var ganske ukendte. Inden ekspeditionen havde vestens lærde kun adgang til 2 - 3 mongolske krøniker. Man vidste dog, at der fandtes flere i de russiske biblioteker. Med Grønbechs indsamling og affotografering blev det endelig muligt for forskere i Vesteuropa at få et alsidigt indblik i den mongolske krønike-skrivning.

Hovedparten af det, der inden anden verdenskrig var skrevet i Europa om mongolernes historie, var baseret på persiske og kinesiske kilder. Mongolernes egne beretninger om deres krigeriske bedrifter og beretninger om livet hjemme på Centralasiens stepper var der ikke taget hensyn til. Hertil kommer, at mongolernes egne krøniker ofte er vore eneste kilder til belysning af århundrederne efter Yüan-dynastiets fald og til belysning af uroen blandt stammerne i det nordlige Mongoli i 1600- og 1700-tallet.

Kaare Grønbech indså klart, at her var en stor mangel i vort kildemateriale til mongolernes historie. Han var også klar over, at det skulle indsamles, inden det ville være for sent.

Dele af den mongolske samling i København har i adskillige årtier været kendt i det meste af den lærde verden - ikke mindst på grund af omtale af den i professor Walther Heissigs talrige publikationer.

Mange forskere fra hele verden har i årenes løb besøgt Orientalisk Afdeling for i kortere eller længere tid at studere de mongolske håndskrifter og bloktryk. Endvidere er et stort antal fotobestillinger indløbet.

I 1971 udkom en udførlig beskrivelse af de enkelte numre i den mongolske samling: *Catalogue of Mongol Books, Manuscripts and Xylographs*. Katalogen er udarbejdet af professor Walther Heissig (Bonn), assisteret af professor Charles Bawden (London). Den udkom som bind 3 i bibliotekets stort anlagte katalogserie *Catalogue of Oriental Manuscripts, Xylographs etc. in Danish Collections* (COMDC). En af initiativtagerne til grundlæggelsen af denne serie var Kaare Grønbech.

Udgivelsen af denne katalog gjorde den mongolske samling endnu mere kendt. Det bevirkede, at Orientalisk Afdeling blev et valfartssted for mongolister, tibetologer og buddhologer ikke blot fra den vestlige verden, men også i høj grad fra lande i Asien.

Inden for de seneste år har Orientalisk Afdeling endog haft besøg af forskere fra Indre Mongoli - landet hvorfra nogle af samlingens betydeligste håndskrifter stammer. I maj måned 1988 gennemgik en professor og en bibliotekar fra Huhhot i Indre Mongoli hele den mongolske samling. I september 1989 besøgte en forsker, ligeledes fra Huhhot, Orientalisk Afdeling i 3 dage.

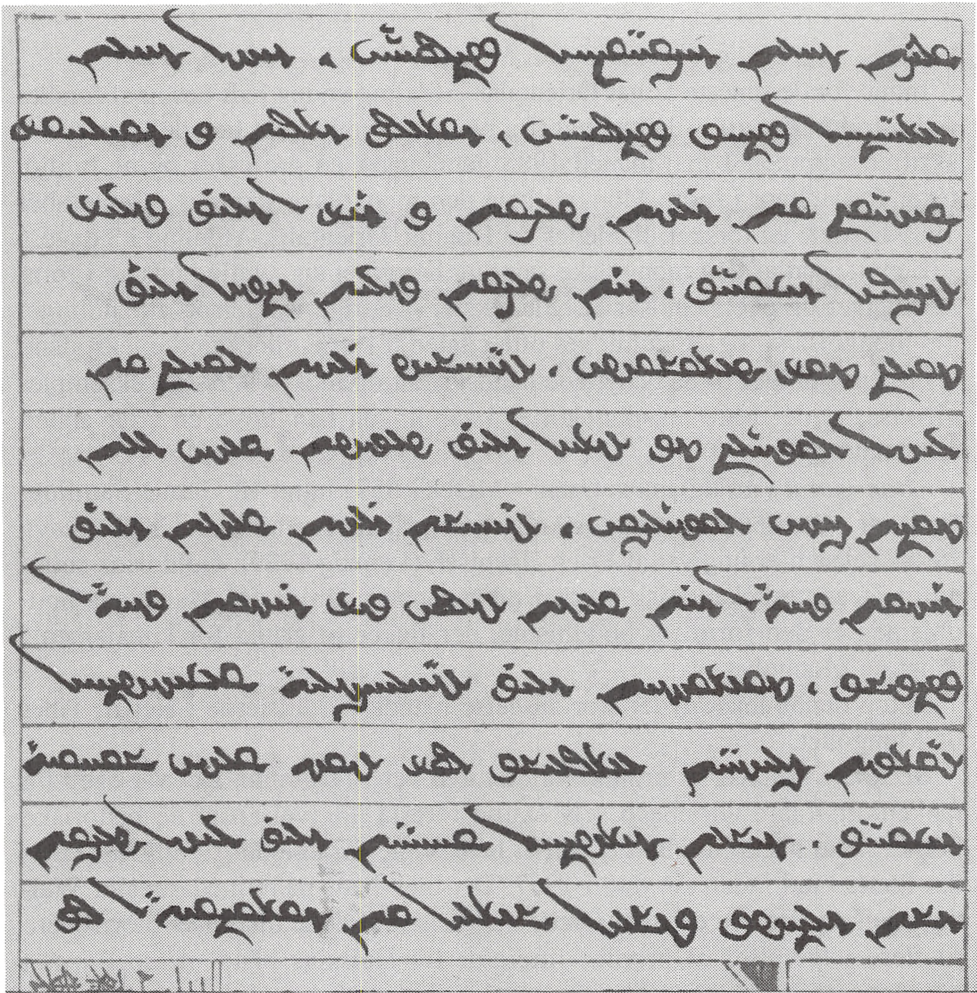
Benyttelsen af den mongolske samling har givet sig synlige udslag i form af udgaver og oversættelser af hele tekster. I talrige værker og afhandlinger om mongolsk sprog og kultur ses ofte citater af større eller mindre tekstafsnit eller henvisninger til de benyttede håndskrifter og bloktryk. Nogle eksempler vil vise, at de fleste tekstkategorier i samlingen benyttes i en eller anden sammenhæng.

Altan Gerel ('guldglans-sutraen' - MONG 557) hører til Gamle Samling. Den var udstillet på orientalistkongressen, der blev afholdt i København 1908. Teksten er udgivet af Erich Haenisch (Leipzig 1929). Guldglans-sutraen er et centralt kanonisk værk i mahayana-buddhismen. Mahayana-buddhismen er den form for buddhisme, der ligger til grund for lamaismen i Tibet og Mongoliet.

Netop denne tekst nyder stor anseelse blandt buddhisterne i Nepal, Tibet og Mongoliet.

De første udgaver af krønike-litteraturen var i faksimile. Det var egentlig tanken, at Kaare Grønbech selv skulle forestå udgivelsen af de historiske tekster. Han nåede imidlertid kun at lave nogle forarbejder til udgivelsen af det første bind inden sin død i 1957. Det blev hans nære medarbejder Walther Heissig (Bonn), der realiserede udgivelsen af dette bind. Det blev senere til flere udgivelser af krønike-litteratur fra Heissigs hånd. *Altan kürdün minggan gegesütü bicig* ('bogen om det gyldne hjul med de tusinde eger' - MONG 517) er titlen på den første mongolske krønike, som blev udgivet af Heissig i serien *Monumenta Linguarum Asiæ Maioris*, Series Nova bd. 1 (1959). Håndskriftet af denne tekst blev fotograferet af Grønbech i 1938. Det tilhørte en mongol ved navn Sayin bayar. Han var bibliofil. Så det er intet under, at det var umuligt for Grønbech at erhverve det originale håndskrift. Samtidig har mongolen sikkert vidst, at der var tale om et yderst sjældent håndskrift. Værket er skrevet i 1739. Det er omtalt i en anden krønike, men ingen havde set originalen. Grønbech berettede om denne tekst på et møde i Videnskabernes Selskab 17. oktober 1952 ('En forsvunden mongolsk krønike').

Samlingen indeholder endvidere nogle biografier over religiøse rangspersoner. Den højeste lamaistiske rangsperson i Khalkha-Mongoliet bar titlen: Jebtsundamba Khutukhtu. Der har ialt været otte inkarnationer af dem. De havde sæde i Urga. Den første i rækken blev født 1635 og den sidste, den

Første side af den samling mundtligt overleverede eventyr og fortællinger, som blev nedskrevet på Kaare Grønbechs foranledning i Tsakhar 1938-39. (MONG 406)

ottende Jebtsundamba Khutukhtu, døde i 1924. Han havde været statsoverhoved for Mongoliet siden 1911, da landet blev uafhængigt af Kina.

MONG 519 er en biografi over de syv første Jebtsundamba Khutukhtu'er. Teksten er udgivet af Charles Bawden (London) 1961 under titlen *The Jebtsundamba Khutukhtus of Urga* (Text, Translation and Notes). Tekstudgaven er baseret på MONG 519. Til det kritiske noteapparat er benyttet MONG 412, MONG 414 og MONG 558 samt fire håndskrifter fra andre samlinger.

Fra europæiske biblioteker har Heissig samlet og udgivet en række mindre tekster (77 ialt) til belysning af mongolsk folkereligion *Mongolische Volksreligiöse und Folkloristische Texte* (1966). Fra Orientalisk Afdelings mongol-

ske samling har han udvalgt 39 tekster. Disse håndskrifter indeholder ritualtekster med tilknytning til bestemte fester. Endvidere indeholder de bønner og anråbelser til visse guddomme og store helte.

Mongolerne forestiller sig, at den store helt, Geser khan, bor på himlens skybjerge. I en tekst med titlen: 'anråbelse og røgelsesoffer til Geser' er der en bøn til ham om sejr i kamp, udplyndring af fjenden, rigt bytte og held med eget kvæg.

Under ildfesten, der afholdes ved vintertid, bringes ofringer til ildguden, og guddommen anråbes om et langt liv, om rigdom på kvæg og føde, om magt og styrke. I ildfesten kan man skimte noget af mongolernes førbuddhistiske, primitive religion. Denne fest har ikke vundet indpas i lamaismen. Det er til den hedenske ildgud, at bøunnerne rettes. Det er til denne guddom, at offeret bringes.

Blandt disse tekster er de håndbøger, der bruges i forbindelse med bryllupsceremonierne. I disse håndbøger er der opremsninger af alle gøremål og ritualer med tilknytning til et bryllup. Andre tekster helliger sig et enkelt bryllupsritual.

Under opholdet i det sydlige Mongoli indsamlede Kaare Grønbech en række mundtligt overleverede eventyr og fortællinger. Han kom i kontakt med en ung begavet mongol, som han overtalte til at foredrage disse eventyr og fortællinger. Mongolens ældre broder skrev dem samtidigt ned. De er indgået i den mongolske samling som MONG 406, MONG 407 og MONG 408.

Der findes ingen samlet udgave af disse eventyr og fortællinger. Enkelte af dem er udgivet i forskellige publikationer. Et af eventyrene anvendes som øvelsesstykke i *An Introduction to Classical (Literary) Mongolian* (1955) af Kaare Grønbech og John Krueger.

Heissig har udarbejdet en nyttig indholdsanalyse af 12 af disse eventyr *Tsakhhar-Märchen* (1985). Denne bog letter i høj grad arbejdet med eventyr-samlingen. Som tillæg til bogen har Heissig udgivet to eventyr, et i faksimile og et i translitteration.

Den ovenfor omtalte legende om den fromme Molon toyin (MONG 417) er oversat af Heissig i *Helden-, Höllenfahrts- und Schelmengeschichten der Mongolen* (1962).

Walther Heissig har altid gjort flittig brug af den mongolske samling. Hans interesseområde er bredt: litteratur, historie, religion og kulturhistorie i almindelighed. De mange henvisninger til samlingen i hans talrige artikler og bøger vidner om, at han ofte har rettet sin opmærksomhed mod de mongolske tekster i Orientalisk Afdeling. Dette gælder for eksempel værker som *Ein Volk sucht seine Geschichte* (1964), *Mongolische Literatur i Handbuch der Orientalistik* (1964), *Geschichte der mongolischen Literatur 1-2* (1972), *Die*

Religionen der Mongolei i *Die Religionen der Menschheit* bd. 20 (1970).

En anden kendt mongolist, Charles Bawden, har især interesseret sig for de folkereligøse tekster. Han har benyttet to håndbøger (MONG 260 og MONG 125) i skapulamanti, dvs. forudsigelse ved hjælp af skulderblade, i en artikel om dette emne i *Central Asiatic Journal* (1958-1959).

Tekstgruppen: divination og astrologi omfatter 45 håndskrifter. Dem har Bawden gjort brug af i artiklen "Astrologie und Divination bei den Mongolen" (*Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft*, bd. 108, 1958).

Sammen med håndskrifter fra andre samlinger har Michael Weiers (Hamburg) benyttet MONG 480, kommentaren til en mahayana-buddhistisk tekst (Bodhicaryavatara) til sproglige undersøgelser (*Untersuchungen zu einer historischen Grammatik des präklassischen Schriftmongolisch*, 1969).

Det er naturligt, at et rytterfolk som det mongolske har nedskrevet sine erfaringer med hensyn til hestens pleje og pasning. I samlingen findes et par veterinær-tekster: MONG 62 ('metoder til sygdoms-behandling hos heste og kameler') og MONG 90 ('regler for forbedring af hestes og kamelers tilstand ved at tøjre dem').

Ruth Meserve (Bloomington, USA) forsvarede i 1987 sin disputats *Historical Perspective on Mongol Horse Training, Care and Management* (Selected Texts). Hun har dels gjort brug af de nævnte veterinær-teksters indhold og dels reproduceret dem i disputatsen.

Det sidste nummer i katalogen (MONG 568) er et stykke indpakkingspapir fra et mongolsk trykkeri i Peking. Papiret er forsynet med en xylograferet reklametekst i tre kolonner: til venstre på tibetansk, i midten på mongolsk og til højre den mongolske tekst i tibetansk skrift. Annoncen fortæller om trykkeriets formåen. Det understreges, at skriften er klar, papiret godt og prisen rimelig.

Umiddelbart skulle man tro, at dette stykke indpakkingspapir med påtryk er indlemmet i samlingen som et kuriosum. Det er ingenlunde tilfældet. Kaare Grønbech kunne finde anvendelse for denne reklametekst i en artikel om mongolsk i tibetansk skrift "Mongolian in Tibetan Script" (*Studia Orientalia*, 1953).

Hidtil er det tekstindholdet i den mongolske samling, der er blevet behandlet. Materiale fra samlingen benyttes endvidere til illustrationer i bøger og artikler, samt til udstillinger.

I Heissigs udgivelse af folkereligøse tekster er 12 af bogens 32 illustrationer hentet fra forskellige rituelle tekster i den mongolske samling i Orientalisk Afdeling.

I Bawdens artikel om skapulamanti er der gengivet 12 tavler med tegninger af skulderblade med revner og tydninger. De stammer fra MONG 125 og MONG 260.

Handwritten text in Mongolian script, arranged in two columns. The script is highly decorative and stylized, characteristic of the 18th-century Mongolian calligraphic tradition. The text is written in a cursive, flowing style with many flourishes and variations in line thickness. The characters are densely packed and often overlap, creating a complex visual texture. The overall appearance is that of a historical manuscript, likely a chronicle or a record of events, as suggested by the caption.

Den mongolske krønike Bolur erike fra 1774-78. Håndskriftet er fra slutningen af 1800-tallet, afskrevet i en dekorativ kalligrafi. (MONG 421).

Farvebilleder fra MONG 417 (legenden om den fromme Molon toyin) er yndede illustrationsobjekter. Heissig anvender ofte flere illustrationer fra dette håndskrift i sine publikationer, for eksempel i *Ein Volk sucht seine Geschichte*, i oversættelsen af MONG 417 og i sin tobinds litteraturhistorie, der ellers er yderst sparsomt illustreret. I et katalog, udgivet af Haus der Kunst i München (1989) er 7 illustrationer fra dette håndskrift gengivet.

De 42 illustrationer i MONG 417 viser ikke udelukkende gruppvækkende scener fra de varme og kolde buddhistiske helveder. Mange illustrationer gengiver scener fra dagligdagen hos en velstående mongol-familie fra 1800-tallet. Gennem disse billeder får vi et indblik i datidens bolig, møbler, offerborde, spiseredskaber, klæder og lignende.

Håndskrifter og bloktryk fra den mongolske samling har været udstillet såvel i Danmark som i udlandet. En stor og vidtspændende udstilling *Die Mongolen - Kunst und Kultur eines alten Reitervolkes* fandt sted i Haus der Kunst i München marts-maj 1989.

Orientalisk Afdeling udlånte tre håndskrifter til denne udstilling. Udstillingen blev gentaget i Hildesheim (Roemer- und Pelizaeus-Museum) juli-november 1989.

Afslutning

Som nævnt nyder vor mongolske samling stor anerkendelse blandt orientali-ster verden over.

Det tydeligste bevis på samlingens internationale betydning er besøget af de to mongoler fra Indre Mongoli maj 1988. Under deres gennemgang af samlingen fandt de det påkrævet at få mikrofilmet næsten 36.000 sider herfra til supplerig af deres egne samlinger hjemme i Indre Mongoli. Det betød, at de måtte betale for ca. 18.000 mikrofilmoptagelser. Det er virkelig et særsyn, at man fra kinesisk side anvender et så stort beløb i fremmed valuta til et sådant formål.

Det var naturligvis et stort arbejde for Orientalisk Adelings personale at klargøre disse mange sider til fotografering. Skulle opgaven løses på en forsvarlig måde og inden for en rimelig tid, var et nært samarbejde med bibliotekets Fotografiske Atelier nødvendigt. På en enestående måde fik Atelier'et indpasset denne store ordre i dets daglige arbejdsprogram, således at optagelserne løbende kunne afvikles, og med stor dygtighed og omhu affotograferede Atelier'ets personale dette ofte vanskeligt reproducerbare materiale.

LITTERATUR

TEKSTUDGAVER OG OVERSÆTTELSER:

- ALTAN GEREL: Die westmongolische Fassung des Goldglanzsutra, hrsg. von Erich Haenisch, Leipzig 1929. (MONG 557).
- BAWDEN, CHARLES: The Jebtsundamba Khutukhtus of Urga. Text, Translation and Notes. (Asiatische Forschungen 9). Wiesbaden 1961.
- GRØNBECH, KAARE and JOHN R. KRUEGER: An Introduction to Classical (Literary) Mongolian. Wiesbaden 1955.
- HEISSIG, WALTHER: Helden-, Höllenfahrts- und Schelmengeschichten der Mongolen. Aus dem Mongolischen übers. von Walther Heissig. Zürich 1962. (MONG 417).
- Die Familien- und Kirchengeschichtsschreibung der Mongolen. (Asiatische Forschungen 16). Wiesbaden 1965. (MONG 143).
 - Mongolische Volksreligiöse und Folkloristische Texte aus Europäischen Bibliotheken mit einer Einleitung und Glossar, hrsg. von Walther Heissig. Wiesbaden 1966.
 - Zur Überlieferung der Üge-Dichtung, 1. Vier unbekannte Üge. (Zentralasiatische Studien 1, 163 - 235). Wiesbaden 1967. (MONG 352 og MONG 486).
 - Tsahkar-Märchen. Nach Aufzeichnungen aus dem Jahre 1938-39 beschrieben und eingeleitet von Walther Heissig. (Asiatische Forschungen 87). Wiesbaden 1985. (MONG 406 og MONG 408).
- ISIBALDAN: Erdeni-yin erike (1835). Mongolische Chronik der Lamaistischen Klosterbauten der Mongolei, hrsg. von Walther Heissig. (Monumenta Linguarum Asiæ Maioris, Series Nova 2). København 1961. (MONG 420).
- JIMBADORJI: Bolur toli, 'Spiegel aus Bergkristall' (1834-1837), hrsg. von Walther Heissig. (Monumenta Linguarum Asiæ Maioris, Series Nova 3). København 1962. (MONG 350).
- POPPE, NICHOLAS: The Diamond Sutra. Three Mongolian versions of the Vajracchedika Prajnaparamita. Texts, translations, notes, and glossaries. (Asiatische Forschungen 35, 11-97). Wiesbaden 1971. (MONG 62, MONG 331 og MONG 472).
- SIREGETÜ GUOSI DHARMA: Altan kürdün minggan gegesütü bicig (1739). Eine mongolische Chronik, hrsg. von Walther Heissig. (Monumenta Linguarum Asiæ Maioris, Seria Nova 1). København 1958. (MONG 517).
- SUBUD ERIKE: ('Ein Rosenkranz aus Perlen'). Die Biographie des 1. Pekingers ICan skya Khutukhtu, hrsg., übers. und komm. von Klaus Sargaster. (Asiatische Forschungen 20). Wiesbaden 1967. (MONG 386).

ALMENE VÆRKER OG ARTIKLER:

- BARR, KAJ: Kaare Grønbech (Det kongelige danske Videnskabernes Selskab, Overs. dan. Vid. Selsk. 1957-58 (1958), 80-98). København 1958.
- BAWDEN, C.R.: The Supernatural Element in Sickness and Death according to Mongol Tradition. (Asia Major 8, 215-257). London 1950-51.

- Astrologie und Divination bei den Mongolen - die schriftlichen Quellen. (Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft 108, 317-337). Wiesbaden 1958.
 - On the Practice of Scapulimancy among the Mongols. (Central Asiatic Journal 4, 1-31 + 12 plates). The Hague-Wiesbaden 1959.
 - Calling the Soul: a Mongolian Litany. (Bulletin of the School of Oriental and African Studies 25, 81-103). London 1962.
 - Einiges zu den Ethnographika der Chalcha und Burjaten im Museum für Völkerkunde zu Leipzig. (Jahrbuch des Museums für Völkerkunde zu Leipzig 25, 79-91). Berlin 1968.
- EDELBERG, LENNART: Arselan. Et udblik over dansk forskning i Centralasien. (Naturens Verden 1958, 257-289). København 1958.
- GRØNBECH, KAARE: Sprog og Skrift i Mongoliet. (Geografisk Tidsskrift 43, 56 - 93). København 1940.
- En forsvunden mongolsk krønike. (Det kongelige danske Videnskabernes Selskab, Overs. dan. Vid. Selsk. 1952-53 (1953), 32). København 1953.
 - Mongolian in Tibetan Script. (Studia Orientalia 19:6). Helsinki 1953.
- HEISSIG, WALTHER: Die Pekinger Lamaistischen Blockdrucke in Mongolischer Sprache. (Göttinger Asiatische Forschungen 2). Wiesbaden 1954.
- Ein Volk sucht seine Geschichte. Düsseldorf-Wien 1964.
 - Mongolische Literatur. (Handbuch der Orientalistik 1. Abt., 5. Bd. (Altaistik), 2. Abschnitt (Mongolistik), 227-274). Leiden-Köln 1964.
 - Die Religionen der Mongolei. (Die Religionen der Menschheit 20, 293-428). Stuttgart 1970.
 - Catalogue of Mongol Books, Manuscripts and Xylographs, by Walther Heissig assisted by Charles Bawden. (COMDC 3). Copenhagen 1971.
 - Geschichte der Mongolischen Literatur. Bd. 1-2., Wiesbaden 1972.
- WEIERS, MICHAEL: Untersuchungen zu einer historischen Grammatik des präklassischen Schriftmongolisch. (Asiatische Forschungen 28). Wiesbaden 1969.

Artiklen *Orientalisk Afdelings mongolske samling* vil udkomme særskilt i serien af introduktioner til *Special- og særsamlinger i Det kongelige Bibliotek*.

Man må liste det gode ind i folk!

Om Martin A. Hansen og pressen

Af journalist Henrik Denman

I foråret 1949 rejste forfatteren Martin A. Hansen til Norge med sin familie. Han ville have mulighed for at kunne ofre familien lidt mere opmærksomhed, han ville have ro til at skrive på sin nye bog - som endte med at blive til *Leviathan* -, og han ønskede fred for de mange foreningsformænd og redaktører, der ivrede efter at få dansk kulturlivs store navn til at bidrage med et foredrag eller en artikel.

I et brev til vennen Gunnar Sundgren skrev Martin A. Hansen bl.a.:

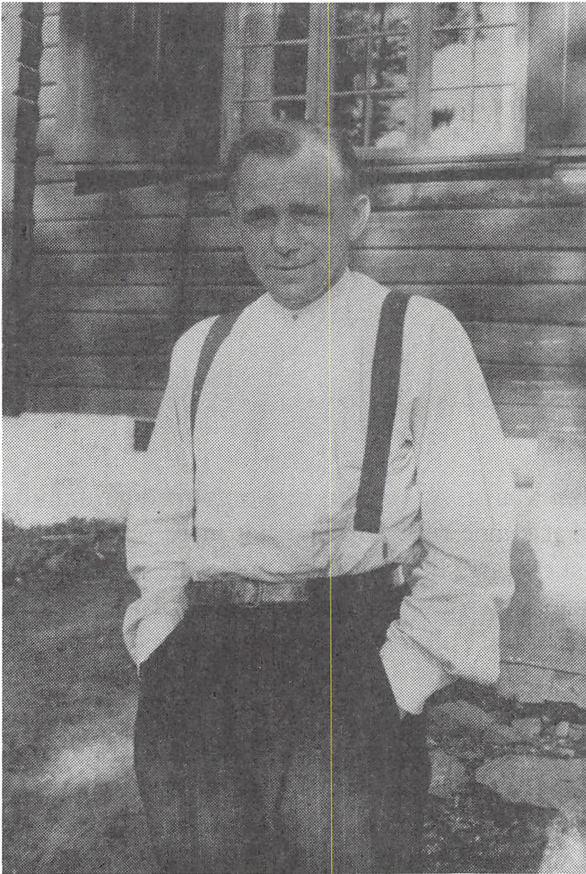
"Her træder Redaktører og Foreningsformænd alle Spirer ned. (Jeg kunde i Øjeblikket tænke mig at købe et gammelt middelalderligt Taarn, en Donjon, som Kärnan, med syv Alen tykke Mure og Kartover i alle Skydehuller. Saa skulde der være en Kur, der raabte Folk an: Er De Redaktør eller Formand? Javel, jeg . . - Læg an! Fyr!)" ¹⁾

Vist er der et glimt i brevsriverens øje, men en god portion alvor lå der også bag hans ord.

Martin A. Hansen havde et ambivalent forhold til pressen, som det vil fremgå af det følgende. På den ene side hentede han en god og nødvendig del af sine indtægter hjem fra bidrag, han fik optaget i aviser og ugeblade. På den anden side var pressen ham en kilde til evige overvejelser over, hvor meget han skulle give efter for redaktøremes ønsker om at popularisere sine fortællinger.

Det kongelige Bibliotek rummer det store Martin A. Hansen-arkiv med manuskripter og udkast, trykt såvel som utrykt ²⁾. Det omfattende materiale er for et års tid siden blevet udvidet med Marqvart Hansens store udklips-samling, som dels rummer avis- og tidsskriftudklip om forfatteren, dels rummer en stor del af førstetrykkene af Martin A. Hansens arbejder.

Martin A. Hansen var i øvrigt selv en ivrig udklips-samler. Han abonnerede på udklip om sig selv og af de artikler og fortællinger, han fik trykt,

Norge øvede en stor tiltrækning på Martin A. Hansen, men han rejste også dertil for at slippe bort fra bl.a. redaktører og få fred til at skrive.

men desuden klippede han artikler ud fra adskillige aviser så godt som dagligt. Det var artikler om emner som litteratur, kunst, den antikke verden, vor egen historiske fortid, geografi, botanik og storpolitik. De indgik som en væsentlig del af det baggrundsmateriale, han brugte til en del af forfatterskabet.

Med udgangspunkt i hidtil utrykte breve fra og til Martin A. Hansen kan vi kaste mere lys over hans forhold til pressen - betragtet bredt som både dagblade og ugeblade og periodiske skrifter. Emnet er af mange grunde interessant, fordi det belyser vigtige sider af hans arbejdsform som forfatter og mediemenneske.

I befrielsesmånedene i 1945 bad redaktør Ejner Svarre på *Østsjællands Folkeblad* Martin A. Hansen om at skrive en novelle til bladet. Efter sommeren sendte forfatteren novellen "Hjemkomsten", som blev trykt i avisen 17.12.1945, og med novellen fulgte et brev, hvor der bl.a. stod:

"Hermed sender jeg Dem, efter Aftalen i Maj, en Novelle til Bladets Julenummer.

Forhaabentlig er den anvendelig. Den er, som De ønskede, lokalt stedfæstet, min Barndomsegn, en vis Lokalkolorit har den vel ogsaa, navnlig i Replikføringen, og Personernes Sind er ægte nok, det ved jeg fra min Slægts Traditioner. Sujettet, Soldatens Hjemkomst, har et Virkelighedsgrundlag, en af mine Forfædre, som deltog i Napoleonskrigene - selv om Motivet er digterisk meget frit udformet.

Men netop det sidste, Udformningen, at et menneskeligt Problem træder saa stærkt i Forgrunden, gør jo egentlig Skildringen til noget andet end en egentlig Hjemstavnsfortælling. Stedet er jo ikke det betydningsfuldste.

Til min Drengetids foretrukne Læsning hørte de historiske Skildringer fra Egnen, som forskellige lokalkendte Forfattere plejede at skrive i *Østsjællands Folkeblad*. Jeg besidder ogsaa en Smule Kendskab til Egnens Historie og mangler ikke Materiale til Hjemstavns historier. Men naar jeg tager et saadant Stof op, bliver det tit til noget andet, som denne Fortælling. Jeg fandt, at Motivet havde visse Nutidsperspektiver og rører ved et menneskeligt Problem, der i hvert Fald for en Del Mennesker har Betydning i Dag." ³⁾

På det tidspunkt, hvor han skrev brevet, havde han netop udsendt sin fjerde roman, *Lykkelige Kristoffer*. Sammen med de tre foregående - debutromanen *Nu opgiver han* samt *Kolonien* og *Jonatans Rejse* - var han for alvor ved at blive kendt som forfatter - og en af de forfattere, man regnede med. Der var fremtidsmuligheder i ham. Men leve af forfatterskabet kunne han ikke - endnu. Han havde siden udgivelsen af sin første bog levet et dobbeltliv med skolearbejdet om dagen og om aftenen - skolen krævede jo ogsaa sine forberedelser - og forfatterskabet og alt det andet senere på aftenen og ofte om natten.

Hvis han skulle have en rimelig indtægt af at skrive, kunne han ikke nøjes med bøgerne. Der måtte mere til. Noveller og artikler skulle sælges til aviserne, ugebladene og tidsskrifterne, hvis der skulle blive nogenlunde fornuft i økonomien. Fra hans brevveksling er det nemt at konstatere, at Martin A. Hansen så let som ingenting kunne have valgt at blive fuldtids forfatter. Han kunne have afsat især fortællinger til aviser og de lidt bedre betalende ugeblade både herhjemme og i de andre skandinaviske lande, hvis han havde ønsket det. Tilbudene var der.

Men han takkede som oftest nej.

Den holdning til forfatterskabets bane havde han lagt allerede meget tidligt. Mens han arbejdede på *Jonatans Rejse*, korresponderede han næsten ugentligt med vennen, seminariekammeraten Lykke Davidsen. Desværre har vi kun Lykke Davidsens breve til Martin, men det fremgår, at Martin har funderet over, om han skulle opgive skolearbejdet til fordel for en tilværelse

som forfatter på fuldtid - mod til gengæld at sælge flere noveller og artikler til bl.a. ugebladene. Vi har Lykke Davidsens svar:

"Angaaende dit Forhold: Skolen og Skribentvirksomheden er jeg ganske enig med dig, ja, jeg ser endnu flere Grunde end du nævner til at du endelig ikke skal sælge dig til kulørt Ugepresse, selv ikke med gode økonomiske Udsigter, naa - jeg frygter nu slet ikke, du skal gøre det, det tror jeg vil være din Natur og Evner for stærkt imod - heldigvis. Nej, Greve, saa uendelig meget hellere Skolen." 4)

Det kunne han nu også rimelig nemt sige, for den holdning kom til at præge hans liv - forfatterliv og familieliv - i mange år fremefter, uanset hvor enig man kan være i holdningen til at koncentrere sig om forfatterskabets kerne, bøgerne og artiklerne om etiske og kulturhistoriske emner.

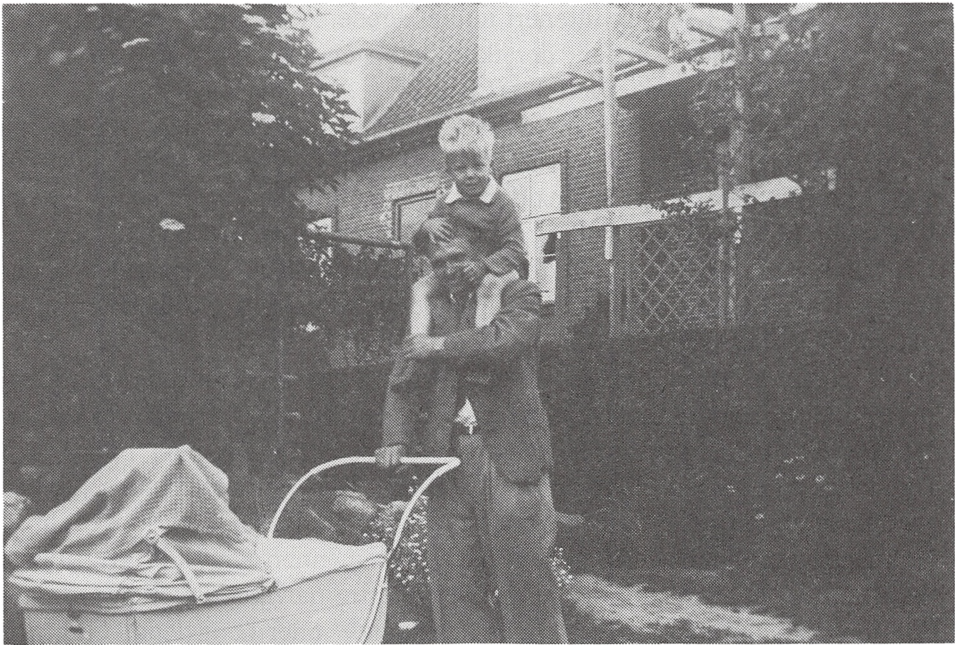
Pointen er, at Martin A. Hansen jo slet ikke holdt sig til den bane, han havde udstukket. Han brugte netop ikke tiden og friheden til at skrive bøgerne og artiklerne, som han snarere altid var bagud med, men til at føre et mægtigt bogholderi over sit liv: den umådeligt omfattende brevveksling på den ene side og dagbøgerne på den anden side. Man kunne derfor hævde, at han med en rimeligere administration af døgnets timer kunne have valgt at afsætte fortællinger i den lidt lettere genre til det store marked, der beredvilligt åbnede dørene for ham, og sideløbende have skrevet de vægtigere bøger og artikler, som var kernen i forfatterskabet.

Når han i interviews fortalte, hvorfor han fortsatte med at være lærer, var det da heller ikke idealistiske årsager, i forlængelse af Lykke Davidsens forklaringer, han kom frem med. Det var økonomiske forklaringer:

"Man er langt mere fri, naar man er økonomisk uafhængig. Man behøver kun at skrive, naar man vil. Der er ingen Terminer, og man skal ikke være færdig til en bestemt Tid. I den første halve Snes Aar er det en god Sikring for en Forfatter." 5)

I interviewet fortæller han, at kun meget få kan leve af at være Forfatter. Man må skrive en hel del andre ting end bøger. Personligt følte han sig heldig, men det mente han skyldtes konjunkturerne. Han fortalte også, at en væsentlig del af indtægten kom fra kronikker og noveller til aviser og blade.

Efterhånden som forfatterskabet blev bygget op og populariteten støt og roligt voksede, blev også interessen hos redaktører af forskellig art vakt. Selv om Martin A. Hansens bøger fandt vej til en stadig større læserskare, fandt mange læsere en del af hans ting uforståelige. Da Martin A. Hansen imidlertid var blevet et navn, der både trak læsere til og borgede for kvaliteten, var der ikke noget at sige til, at køen af redaktører voksede - og stillede Martin A. Hansen over for det dilemma, han levede med fra første færd.

Martin A. Hansen med sønnen Hans-Ole på skuldrene i haven på Skolevangen 21 i Brønshøj.

Redaktør Arne Melgaard på *Ugebladet Hjemmet* fik i sommeren 1948 tilsendt novellen "Hjemkomsten" - dén novelle, Martin A. Hansen havde skrevet til *Østsjællands Folkeblad* i 1945. I et brev skriver Arne Melgaard:

"Siden jeg talte med Paul la Cour om eventuelt at bringe Noveller af Dem i *Hjemmet*, har jeg flere Gange tænkt paa at henvende mig til Dem, men paa Grund af den næsten katastrofale Papirsituation, har jeg ikke vovet det, for dels har vi, under disse forhold, altfor meget Stof paa Lager, og dels er Deres Noveller jo lidt specielle, maaske ikke ligefrem populære, og det betyder noget, naar man kun kan bringe to Noveller i hvert Nummer. Man maa desværre liste det gode ind i Folk!

De har jo selv en Fornemmelse af, at Deres Arbejder ikke alle vil kunne egne sig for et saa bredt anlagt Blad som *Hjemmet*, og uden at De maa mistænke os for at forsimple Smagen, vil vi lige sige, at det er vor Tro, at den (lidt gammeldags) fast afsluttede Novelle foretrækkes af almindelige Mennesker, samt at der ikke kan være noget ulitterært i at skrive den Slags - mange store Forfattere, og De selv ogsaa, har jo gjort det Gang paa Gang.

Hvad vi gerne vilde opnaa, er at kunne bevare Kontakten med det store Publikum og liste det til at læse nogle bedre Ting, men det er vanskeligt, fordi mange danske Forfattere desværre kun skriver for hinanden eller for

den lille (vigtige) Kreds at litterært interesserede. At det læste samtidig skal være underholdende for den, der ikke netop er interesseret i eller inde i Specialproblemerne tænker altfor faa paa." 6)

De økonomiske aspekter ved at skrive lå jævnlige Martin A. Hansen på sinde, og den betydning, valget af medier kunne få - og fik - for hans økonomi kan illustreres af prisen på denne samme novelle i 1945 og 1948. Fra *Østsjællands Folkeblad* modtog han 150 kr. Fra Hjemmet 400 kr.

En anden redaktør diskuterede i et brev til Martin A. Hansen den populære skrevne kontra den vanskeligt tilgængelige fortælling. Gustav Biering på *Det nye Ugeblad* skrev i 1948:

"De kommer selv in paa Novellernes Art, og De skriver om de vanskeligt 'tilgængelige'. Jeg vil sige Dem det, som det er: Jeg selv har endnu ikke fundet Nøglen til Forstaaelse af Deres 'vanskelige' Ting. Jeg maa 'nøjes' med Ting som 'Agerhønen', 'Høstgildet', 'Offer'. Det er noveller, som jeg kan genopleve, og de staar klart og længe i Mindet. De Læsere, jeg nu skal have fat i til det nye Ugeblad, vil sikkert have et elementært Krav om, at 'Billedet skal ligne', - saadan som det jo gør det i de tre nævnte Noveller. Og naar Handlingen - som dér - i sig selv er 'spændende' eller fængslende eller gripende, saa tror jeg, at ogsaa jævne Mennesker vil kunne 'finde sig i', at det, de læser, er 'litterært', selv om de slet ikke gør sig klart, at det er Kunst. Og det vilde jeg meget gerne opnaa. Naar jeg gerne vil have Dem repræsenteret i Bladet, er det nemlig ikke for at snobbe for de fine Kendere, for dem faar jeg aldrig fat i alligevel. Og det almindelige Publikum er slet ikke imponeret af, at man kan møde op med 'et Navn'. Men jeg vil saa gerne ind imellem de lettere Ting, som jeg er nødt til at bringe (uden at jeg vil sænke Niveaue til det vante Stade), trykke Arbejder af Kvalitet for dermed at være med til at gøre gode Forfattere kendt i brede Lag af Befolkningen, og i hvert enkelt Tilfælde være med til at give Læseren en god Oplevelse." 7)

Martin A. Hansen bevarede livet igennem et rimeligt løst forhold til de forskellige aviser og blade. Han blev aldrig fast medarbejder i egentlig forstand, men omvendt var der blade, han hele tiden vendte tilbage til. Nogen journalistisk medarbejder blev han aldrig, ligesom han aldrig fik den faste tilknytning til bladverdenen som f.eks. Jacob Paludan havde.

Anmeldelser skrev han kun nødt - selv om han på ingen måde var bange for at afsige en dom over en roman, et digt eller et teaterstykke, hvad enten det forelå på tryk eller blot i manuskript. Det vidner hans breve om.

Han fik ellers adskillige opfordringer til at skrive anmeldelser. Hagemund Hansen, der var redaktør af *Bogrevyen*, spurgte således, om han ikke kunne tænke sig at anmelde svenskeren Per Arnebergs bog *Vandringer* 8), hvortil Martin A. Hansen svarede:

Vera og Martin A. Hansen omkring tidspunktet for forfatterdebuten, hvor pressen i overskrifter skrev: "Menig Nr. 852 Hansen fortæller om sin Roman".

"Forøvrigt vil jeg helst ikke ind paa at anmelde. Da jeg kun gider læse de faa Bøger alvorligt, jeg bryder mig om, dur jeg ikke til det."⁹⁾

Da Kate Fleron derimod et halvt års tid tidligere havde skrevet til ham for at høre, om han ville skrive til *Frit Danmark*, fremgår det af hans notater på Flerons brev, at han ville skrive "kun lejlighedsvis Bidrag. Lave anmeldelser"¹⁰⁾, og i løbet af 1946 fik han da også trykt to anmeldelser i *Frit Danmark* - af Georg Quistgaards fængselsdagbog¹¹⁾ og af *Bogen om Kaj Munk*¹²⁾.

Ligesom Martin A. Hansen ikke var begejstret for at skulle anmelde, var det også kun nødtigt, at han skrev portrætter eller mindeartikler - i hvert fald ikke, når han blev opfordret til det. Noget andet var, hvis han af egen trang ønskede at portrættere f.eks. en forfatterkollega som tilfældet var med artiklen om Tarjei Vesaas¹³⁾.

Nok skrev han til aviser og tidsskrifter for hurtigere at skaffe penge til veje, end han kunne tjene dem ved at skrive bøger, men der var naturligvis andre motiver, der drev ham. Han mente, at kunstnerne skulle deltage i den offentlige debat, men han følte samtidig, at de hjemlige kunstnere sås for lidt i den offentlige debat sammenlignet med deres jævnaldrende i andre lande.

Den lovende unge, lyriske generation i efterkrigsårene gjorde i hans øjne ikke nok for at få "et Fysionomi i Læsernes Opfattelse"¹⁴).

"Kunne *Information* lokke flere af dem ud, vilde det ikke alene være forfriskende for Generationen, men ogsaa af Værdi for Offentligheden, da de tumler med meget væsentlige Problemer,"¹⁵ spurgte han direkte *Informations* redaktør, som var meget enig med ham, men som måtte konstatere, at "de unge Digtere herhjemme, efter hvad jeg hidtil har set, gennemgaaende ikke klarer netop dette alt for vel. Lidt sjusket og for banalt, ofte. Hvis De ved Lejlighed vil være os behjælpelig under Samtaler med dem at dreje Emnerne lidt mere i Retning af en noget dybere Idé-Debat - som vi har oplevet det i Fyrtiotal - vilde jeg være Dem taknemmelig"¹⁶).

Den mulighed skulle Martin A. Hansen for alvor få, da han først som medarbejder og siden som redaktør blev knyttet til *Heretica*, som netop var begyndt at udkomme i begyndelsen af 1948.

I et brev har han givet endnu en forklaring på sit forhold til den ofte mere flygtige form for skrivi, som bliver aviser og blade til del:

"I Deres Hilsen på Kortet nævner De, at Sevel, det er Stedet, De vil være hvis De engang vil skrive Fiktionsprosa. Jeg tror ikke, dette Ord saadan tilfældigt er smuttet i Fyldepenne. I Herrens Navn, så lav noget. Som Medicin som Levertran begyndte jeg dengang at skrive 'Kulturkritik', Kroniker. Meget muligt saa, at De skal til at digte imellem."¹⁷)

Den jævnlige kontakt med pressen og den voksende popularitet betød et konstant pres fra redaktører, der stillede med særlige ønsker til det brede publikum, men det betød også en kontakt med redaktører, som forstod hans temperament og forfattermæssige mål - redaktører som Richardt Gandrup, Arne Sørensen og Tage Taaning. De blev til gengæld en form for sparringspartnere for ham, og selv om han givetvis under alle omstændigheder havde fået skrevet sine indlæg om kultur- og historiefilosofiske emner og om sin livsanskuelse, gav omgangen med disse redaktører ham den dynamik i arbejdet, der skulle til. Martin A. Hansen blev aldrig nogen hurtigt arbejdende forfatter, og det var sikkert én af grundene til, at han ikke blev en mere fast, journalistisk medarbejder som f.eks. Tom Kristensen og Jacob Paludan. Men arbejdet for pressen - aviserne og tidsskrifterne - gav ham det skub, han behøvede for at få tingene frem.

Noter

- 1) MAH, brev til Gunnar Sundgren 6.4.1949.
- 2) De store samlinger af manuskripter, arbejdsdagbøger og andre efterladte papirer er beskrevet af Ole Wivel i artiklen "Martin A. Hansens efterladte papirer" i *Information* 26.6.1965 og i Ejvind Larsens interview med Ole Wivel "Flere Martin A. Hansen papirer" sst. 6.8.1966.
- 3) MAH, brev til Ejner Svarre dateret 3.9.1945. Alle de citerede breve har hidtil været utrykte. I dette brev og alle følgende steder er titler på bøger, aviser etc. kursiveret, uanset om MAH oprindeligt har brugt f.eks. anførelsestegn.
- 4) Lykke Davidsen, brev til MAH 6.3.1940.
- 5) Interview i *B.T.* 29.5.1950.
- 6) Arne Melgaard, brev til MAH 26.6.1948.
- 7) Gustav Biering, brev til MAH 9.10.1948.
- 8) Hagemund Hansen, brev til MAH 6.2.1946.
- 9) MAH, brev til Hagemund Hansen 14.2.1946.
- 10) Noteret på brev fra Kate Fleron dateret 11.12.1945. MAHs notater er dateret 12.12.1945.
- 11) Trykt i *Frit Danmark* 27.9.1946.
- 12) Trykt i *Frit Danmark* 4.10.1946
- 13) "En norsk Digter og hans Værk" i *Aarhuus Stiftstidende* 8.12.1947.
- 14) MAH, brev til redaktør Erik Seidenfaden på *Information* 8.6.1948.
- 15) Sst.
- 16) Erik Seidenfaden, brev til MAH 3.7.1948.
- 17) MAH, brev til Preben Ramløv 28.6.1946.

Henrik Denman har i 1990 udgivet: Martin A. Hansen og litteraturen : en bibliografi. Roskilde. 1990. 248 s.

Cirkusplakater

Det kongelige Biblioteks samling af materiale om cirkus er stadig voksende. Senest modtog biblioteket i foråret 1990 ikke mindre end 1.351 cirkusplakater indsamlet af Anders Enevig.

af Anders Enevig

Den 5. marts 1990 forærede jeg min samling af cirkusplakater til Det kongelige Bibliotek. Samlingen består af ca. 950 forskellige plakater for cirkus og dermed beslægtede folkelige forlystelser med artistoptræden.

Endvidere ca. 400 plakater for folkelige fester af enhver art med deltagelse af omrejsende tivolier: Byfester, børnehjælpsdage, høstfester, markeder, havnefester, ringriderfester, karnevals-fester osv. Den blandede landhandel giver et fantastisk billede af, hvordan danskerne festede i perioden fra anden verdenskrig til vor tid.

Samlingen af cirkusplakater dokumenterer naturligvis først og fremmest cirkushistorie, men den fortæller også om cirkusplakatens udvikling i 1900-årene som en naturlig følge af trykkeribranchens muligheder.

Cirkusplakatens størrelse og design hører uløseligt sammen med plakatens funktion som massemedie. Hvis vi tager størrelsen først, så taler vi om et stykke papir med et vist format nedefter, men ingen begrænsning opefter. Af praktiske grunde må der være et mindstemål, og her har jeg lagt mig fast på formatet A3, ca. 30 cm x 42 cm. Jeg hænger mig dog ikke i et par centimeter, men har besluttet, at alle tryksager af 1-bladstypen under det format bliver arkiveret som løbesedler i et andet system.

Cirkusplakatens funktion er at bringe budskab om, at der kommer cirkus til byen. Det sker ved, at en iøjnefaldende plakat bliver klistret op på en telefonstolpe, et plankeværk, en husmur og lign. De fleste cirkus bruger nu om stunder specielle plader af krydsfiner eller lignende materiale med en påklistret plakat, der hænges op i stolper langs indfaldsvejene. Men i det øjeblik en plakat bliver sjasket til med klister på bagsiden, er den i princippet ude af sagaen som arkivmateriale. Hvis ikke en eller anden har sørget for at snuppe et fotografi af den, mens den endnu fungerede som plakat. Jeg plejer at sige,

Typisk plakater fra 1950'erne, tegnet af Oscar Knudsen.

at der findes ikke noget så umuligt at få fat på som en plakater fra i går. For den er væk. Ødelagt af regn, sol og blæst, hvis ikke den er flået ned eller overmalet af de allestedsnærværende vandaler.

Her må jeg bryde sammen og tilstå, at jeg selv har været en af de vandaler, der har forgrebet sig på mediet som sådan. Ikke så tit, men det er sket, at jeg i cirkushistoriens navn har reddet en plakater til samlingen, endnu inden cirkusforestillingen er blevet afviklet. Jeg kan så trøste cirkusdirektøren og mig selv med, at netop den plakater er den eneste, der nu bliver bevaret for efterverdenen og kan fortælle om den festlige begivenhed.

Det lyder så nemt, når jeg i overdragelsesbrevet kunne skrive: Samlingen er grundlagt ca. 1960, og materialet er indsamlet af mig, både her i landet og i udlandet, ved, at jeg personligt har opsøgt de artister, cirkus, trykkerier og andre, som måtte ligge inde med den slags plakater. Jeg har altså ikke systematisk byttet mig til cirkusplakater hos andre samlere, men har naturligvis heller ikke sagt nej, når jeg fik noget foræret. Opgaven har ikke altid været nem, men til gengæld har det været en spændende og lærerig syssel.

Min erfaring er, at det som regel er formålsløst at henvende sig til de store cirkusdirektører for at redde sæsonens plakater. Her må man have fat på reklamemanden. Jeg har også af og til været heldig at redde en stak plakater hos trykkerier, men jeg har været mest glad for de plakater, programmer, fotos og lignende, som jeg har fået foræret hos de gamle artister. De har med stolthed vist mig, hvor de i deres glansperiode stod på plakaten, enten med deres eget fremmedklingende kunstnernavn eller som deltager i den eller den berømte trup.

Artistik er øjeblikkets kunst i bogstaveligste forstand. For bortset fra navnet på plakaten, i det trykte program og højdepunktet måske fastholdt i en anmeldelse eller på et fotografi, så er dokumentationen for artistens kunst borte, når nummeret er slut. Og nu er de fleste danske cirkus også borte.

Derfor er der mange forhenværende artister, der med veneration og stolthed har gemt de gamle cirkusplakater, og mange har tillidsfuldt foræret dem til mig, for at jeg kunne give dem videre til Det kongelige Bibliotek, når tidens fylde kom. Jeg vil her benytte lejligheden til at udtrykke min taknemmelighed til alle giverne - ingen nævnt, ingen glemt - som har vist mig denne tillid.

Formålet med min plakatsamling, og det gælder også alt andet cirkusmateriale, som jeg har skrabet sammen i tidens løb, har udelukkende været at skrive om det. Og det er sket nu. Jeg har ikke samlet manisk blot for at samle. Jeg har bevidst holdt en følelsesmæssig kritisk distance til materialet ved allerede fra starten at erkende, at det ville være tåbeligt at satse på det fuldkomne og komplette med et emne, hvor der ifølge sagens natur ikke er faste

Artist-litho forestillende klovnerne Andreu Rivals.

Bogtrykt plakat for et fremmed cirkus, 1909

CIRCUS
A. CINISELLI
Idag Søndag den 11. Juli 1909

➔ 2 ➔

Fest-Forestillinger
Kl. 4 Eftm. og Kl. 8 Aften.

Obs. Til Eftermiddagsforestillingen Kl. 4 betaler Voksne og Børn halve Priser til alle Pladser.
Billetpriserne til Eftermiddagsforestillingen Kl. 4 er:
Loge 1 Kr. 50 Ø. Parket 1 Kr. Tribune 1 Kr. 1. Plads 75 Ø. 2. Plads 50 Ø. Galleri 25 Ø.

I begge Forestillinger
det samme kolossale Program
under Medvirking af
alle ny engagerede Specialiteter.

Mr. Chester Dieck
„The World greatest Tric Cyclist“.

NYT! *Drawee, Frisco & Hambo* komiske Jonglører. NYT! *La Dame Blanche* udføres af Lisa Wærder. NYT!

Et Karneval i Circus hele **BALLETEN**.
komisk-mimisk Scene, udføres af flere Herrer og
Glimrende Dressur af Direktoren. Optræden af hele Personalet.

Billetpriserne er de sædvanlige. Billetter faasi Circus Billetkontor fra Kl. 11 hele Dagen.
Billettetalef. 5748.

holdepunkter nogen steder. Det siger jeg her for at slå fast, at man ikke skal forvente en komplet samling af cirkusplakater. Det er og bliver tilfældigt, hvad man kan redde af den slags materiale.

Designmæssigt taler man principielt om to slags cirkusplakater: Store plakater med flotte billeder på og de mere beskedne hængere, der også kaldes for håndklæder. Før i tiden lod enkelte kendte artister fremstille en plakat med det formål at sælge artistens nummer både til cirkusdirektørerne og til publikum. Den slags plakater kaldes for artist-lithos. Engang imellem faldt cirkusdirektøren for fristelsen til efter et katalog at købe en stak færdigtrykte plakater fra udenlandske trykkerier, hvis han var kommet for sent på den med en plakat fra det hjemlige trykkeri. Den slags plakater kalder cirkusfolk for lager-lithos. Samlingen indeholder også enkelte eksemplarer af den slags.

Anbefalet af over 800 danske Lærere!

Zoologisk

Alle bør se! Kun faa Dage!

Vandre-Udstilling

ankommer hertil _____ med eget Automobil

Transport Tog og kan beses

dag d. _____ dag d. _____ dag d. _____

Hverdage fra Kl. _____ Søndage fra Kl. 4.

Samlingen omfatter ca. 60 levende

Vilde Dyr

Bjørne & Bjarneunger, Ulve, Kæmpe Kvæler- Slanger,
Krokodiller, Sjakaler, Kæmpe-Rovfugle, Aber m. m.

Optræden med Slangerne og Krokodillerne hver halve Time.

Dresserede Aber hver halve Time.

Rovdyrene fodres Kl. 8.

Dyrene maa kun fodres med
Brod, Frugt og Nødder.

Det er forbudt at gaa indenfor Abspærringen samt at drille Dyrene.

Billetpriser: 1 Kr. for Voksne, 50 Øre for Børn, ingen Skat.

H. Hutzelsider, A. Hutzelsider,

Plakat for omrejsende menageri. Den slags forretninger hører fortiden til.

Som yderligere forbrugervejledning kan det oplyses, at den interesserede vil kunne finde plakater fra følgende danske cirkus: Benneweis, Schumann, Schmidt, Bruun, Mundeling, Moreno, Miehe, Belli, Dannebrog, Daniels, Arena og fra en snes andre cirkus af ældre dato. Der er også plakater fra omrejsende menagerier i samlingen. Det udenlandske materiale er spredt ud over hele Europa, incl. det gamle Rusland før revolutionen. Og ser vi lidt bredere på indholdet, så indeholder samlingen:

1. Danske plakater for cirkus, artister, menagerier, omrejsende shows og tivolier samt for varietéer og stationære forlystelsesparker. I alt 605 stk. Diasfotograferet i farver til nr. 576.
2. Nordiske cirkusplakater. I alt 79 stk. Diasfotograferet i farver til nr. 18.
3. Udenlandske cirkus- og varietéplakater samt artist-lithos. I alt 190 stk. Diasfotograferet i farver til nr. 56.
4. Originaltegninger, udkast og prøvetryk til cirkusplakater mv. - bilagt relevante trykte plakater. I alt 26 stk.

5. Plakater vedrørende musikalsk klovn Alex Schumilevski. I alt 21 stk.
6. Eksempler på uægte cirkusplakater mv., kaldet pseudo-plakater: Kunstplakater fra Polen, turistplakat fra Palma de Mallorca og souvenirplakater fra amerikansk cirkusmuseum. I alt 14 stk.
7. Plakater vedrørende forskellige fester og underholdning af enhver kategori, omrejsende tivoli forretninger og stationære forlystelsesparker som for eksempel Tivoli i København, Dyrehavsbakken mv. samt komparativt materiale fra udlandet. I alt 416 stk.

Film og andre materialer til fotograferingen er betalt af Børge Jensens Cirkuslegat.

Hvad er sådan en samling værd i hård valuta? Uha, det tør jeg slet ikke tænke på. Med jeg véd, at skal man købe en ganske almindelig efterkrigsplakat i bogtryk efter et engelsk eller tysk antikvarkatalog, så er prisen over 50 kroner. I min samling findes der i hundredvis af den slags, foruden at der er adskillige store farvestrålende litografisk trykte plakater helt tilbage til 1920'erne fra de store kendte litografiske anstalter ude i Europa. En sådan plakat ville på en tysk eller engelsk auktion nemt kunne indbringe 2000 kroner.

Fornylig købte Børge Jensens cirkuslegat på Det kongelige Bibliotek en ganske ordinær blandet efterkrigssamling af 420 europæiske cirkusplakater for ca. 11.500 kroner (3.000 DM) af en tysk sælger. Det var godt 27 kroner stykket og må incl. kvantumsrabat betegnes som en rimelig pris.

Det er mit håb, at Det kongelige Biblioteks voksende samling af cirkusplakater mv. kan bidrage til yderligere forskning af cirkus og andre folkelige forlystelser i Danmark.

Litteratur

- V.E. CLAUSEN: Det folkelige danske træsnit i etbladstryk 1565-1884. 2. rev. og forøg. udg. Kbh. Foreningen Danmarks Folkeminder. 1985. 239 s. Ill.
- ANDERS ENEVIG: Cirkus i Danmark. Kbh. Dansk Historisk Håndbogsforlag. 1981-82. Bd. 1-3. 48 helsides cirkusplakater i farve foran i bøgerne. Mange sort/hvide i teksten.
- SVEN HIRN: Plakaterne fortæller. i: Almanak nr. 6, 1967. S. 33-39.
- J. MARKSCHIESS-VAN TRIX/BERHARD NOWAK: Artisten- und Zirkusplakate. Leipzig. 1975.
- PETER OLUFSEN: Plakater i Tivoli. i: Plus nr. 21, 1968. Udgivet af Aktieselskabet De forenede Papirfabrikker.
- JACK RENNERT (red.): Cirkusplakater gennem 100 år. Kbh. Lademann. 1975. 112 s. Ill.
- IB VARNILD: Danske cirkusplakater i Nationalmuseet. i: Nationalmuseets Arbejds-mark. 1975. S. 4-20.

Europa og Babylon

- tale ved åbningen af udstillingen den 15. marts 1990 på Det kongelige Bibliotek

Af lic.phil. Marie-Louise Thomsen

Denne udstilling er resultatet af flere års forskning og samlen af bøger, billeder og genstande, der illustrerer, hvordan man i Europa igennem tiderne har forestillet sig oldtidsrigerne Assyrien og Babylonien, deres historie, konger, befolkning, religion og levevis. Efterhånden som materialet voksede, opstod ønsket om at vise det frem, og jeg vil gerne takke Det kongelige Bibliotek, som straks fra første færd var imødekommende overfor min idé om en udstilling, og i hvis samlinger, jeg har gjort mange fund. Specielt vil jeg takke Kontakt- og Oplysningsafdelingens personale: Jesper Düring Jørgensen, Lotte Philipson og Kristian Gandrup for deres engagement og interesse og hjælp i mange praktiske gøremål. Sidst, men ikke mindst takker jeg min mand, Christoph Daxelmüller, for utallige henvisninger og idéer og for hans assistance med opbygningen af udstillingen.

Titlen 'Europa og Babylon' er et noget kortfattet udtryk for det, som udstillingen indeholder, nemlig fremstillinger af både Assyriens og Babyloniens kultur indenfor historieskrivning, videnskabsteorier, litteratur og kunst i Europa siden Antikken og indtil vore dage. Jeg vil gerne understrege, at det ikke er assyriologiens historie, der belyses her, men et stykke europæisk kulturhistorie. Det har desuden været mig magtpåliggende ikke kun at vise traditionen på et elitært, videnskabeligt plan, men lige såvel dens udbredelse i folkekulturen, i populære medier som kisteblade og underholdningslitteratur.

Mange vil måske umiddelbart mene, at det ikke kan være den store betydning, som Babylonien og Assyrien har haft for vores vestlige kultur, men faktisk støder man på denne indflydelse i mange - og ofte uventede - sammenhænge. Udstillingens eksponater er således kun et repræsentativt udvalg af et omfattende materiale. Hyppigst er nok Babelstårnsfremstillinger, der kan findes i utallige varianter næsten hvor som helst, i malerisamlinger, på gamle kakler, i billedbøger og tegneserier, som symbol på plakater og na-

turligvis i bibelillustrationer. Navnet Babylon eller Babel som symbol på kaos og forvirring, mangfoldighed eller moralsk forfald er så almindeligt, at man dårligt nok i den forbindelse tænker på oldtidskulturen.

Før man omkring 1850 begyndte udgravninger i Mesopotamien, hentede man sin viden om det gamle Assyrien og Babylonien fra to traditionsstrømme: Det Gamle Testamente og en række klassiske forfattere. Ifølge dem var de orientalske riger de ældste i verden. I Bibelen begynder historien efter syndfloden med Nimrod, Noahs sønnesøn, den første regent overhovedet. I den klassiske tradition med Ninus og Semiramis, som grundlægger henholdsvis Ninive og Babylon.

I den europæiske historieskrivning synkretiseredes de forskellige overleveringer, og man fik en sammenhængende kronologisk skildring af verdens historie lige siden syndfloden med riger og dynastier, der afløste hinanden, men stadig begyndende med Assyrien. Dette var langt ind i forrige århundrede den almindelige opfattelse af oldtidshistorien, og det kunne fundene fra Mesopotamien i første omgang ikke røkke ved, tværtimod måtte de passes ind i dette skema.

Assyrien og Babylonien var således i den europæiske tradition historiens ældste skueplads: her lå Paradiset, her havde de første mennesker bosat sig efter syndfloden, og herfra var de enkelte folkeslag draget ud for at befolke jorden, efter at Gud havde forstyrret deres sprog. Dette giver den assyrisk-babylonske kultur en særstilling i menneskehedens historie og forklarer den - for os i dag måske overraskende store - betydning, som den fik i mange sammenhænge.

Man så i oldtiden en historisk model, men man veg heller ikke tilbage fra at omsætte traditionens oplysninger til ens egen praktiske samtid. Man efterprøvede således i detaljer, hvordan Babelstårnet kunne være konstrueret, udregnede dimensioner, mål, materialer og arbejdskraft. På baggrund især af Herodots detaljerede beskrivelse af Babylon rekonstruerede man byens grundplan, gadenet og vigtigste bygninger, således som det ses illustreret hos Athanasius Kircher, en af baroktidens betydeligste tænkere, i hans store værk *Turris Babel* fra 1679, et værk, som fik afgørende betydning for opfattelsen af Babylon i de efterfølgende århundreder.

Det, der imidlertid er interessant for os i dag, er ikke i første række, hvor meget man tidligere vidste om oldtiden, eller hvor korrekt det var, men hvilken betydning denne viden havde. Hvordan bedømte man de gamle assyrere og babylonere, hvilke aspekter af deres kultur interesserede man sig for, og hvilken indflydelse fik det på europæernes verdensbillede?

Når man betragter den historiske tradition, som den fremlægges her i udstillingen, kan man ikke undgå at bemærke, at den stadig på mange områ-

der præger vores bevidsthed. Enhver epoke vurderer ud fra sine egne tidsbetingede forudsætninger, som er et produkt af tidligere tiders opfattelser og fordomme. Man kunne derfor stille det spørgsmål, om vi i dag er bedre i stand til at rekonstruere et autentisk billede af oldtiden, end man var for 100, 200 eller 300 år siden. Selv om vi i dag har flere primære kilder til oldtidens kulturhistorie, er vi ikke nødvendigvis mere objektive eller mindre hildede i traditionen, end man tidligere var. En af de humanistiske videnskabers vigtigste opgaver er efter min mening at påvise og afdække vore opfattelsesmønstre og fordomme og finde nye synsvinkler at betragte tingene ud fra, og dermed bane vejen til en bedre forståelse af vor omverden og i sidste instans af vor egen situation.

I dag synes det i al almindelighed at være langt fra, at viden om fortiden kan betyde noget for det moderne menneskes religion eller livsopfattelse, i stedet får studiet af oldtiden mere og mere karakter af fritidsbeskæftigelse. Museumsbesøg og turistrejser med gamle og fremmedartede kulturer som mål er blevet almindelige, og underholdningsindustrien griber begærligt enhver antydning af, hvad der er eksotisk eller okkult: film, videospil og fantasyromaner vrimler med dæmoner og magikere fra gamle kulturer, også fra Assyrien og Babylonien.

Der er der sådan set intet forkert i. Også tidligere tiders oldtidsforskere - ikke mindst de, der rejste i Orienten - var eventyrere og begejstredes af det fremmedartede - også fordi det dengang var underholdende og spændende. Men det ville rigtig nok være sørgeligt, hvis den eneste betydning, oldtiden har i dag, er underholdning.

Udstillingen viser, at Babylonien og Assyrien igennem historisk tid har haft en afgørende plads i europæernes historiske univers, skønt de færreste i dag er klar over dette, og skønt det gamle Mesopotamien og hvad denne kultur står for betyder meget lidt eller intet for de allerfleste. Lad mig derfor slutte med håbet om, at denne udstilling kan bidrage til at vække en mere dybtgående interesse for studiet af de gamle kulturer og en større bevidsthed om den betydning, de har for vores egen kultur.

Romantikken og nutiden

Om "Kaos og Kosmos", red. af Hans Boll-Johansen og Flemming Lundgreen-Nielsen. Museum Tusulanums Forlag. Københavns Universitet 1989

af forskningsbibliotekar, mag.art. Johanne Slots

I løbet af de godt ti år, det har eksisteret, har forlaget Museum Tusculanum gennem en række væsentlige udgivelser markeret sig som en vigtig platform for dansk humanistisk forskning. Det har skabt nyt og større rum for videnskabelige arbejder inden for et vidtspændende felt, til glæde for såvel fagfolk og specialister som for et større publikum af "almindelige" interesserede læsere. Bøgerne kommer i et pænt, undertiden ligefrem smukt udstyr - som i det foreliggende tilfælde, hvor bogens billedredaktion (Marianne Marcussen og Hannemarie Ragn Jensen) har udvalgt karakteristiske værker fra billedkunsten og anbragt dem som et inciterende akkompagnement til bogens indhold.

Romantikken, som bevægelse, filosofi, litterær og kunstnerisk retning, er et stort og udfordrende emne, der kalder på fornyet undersøgelse og behandling fra forskerside. I *Kaos og Kosmos. Studier i europæisk Romantik*, udsendt af Museum Tusculanum i slutningen af 1989, er emnet taget op og udforsket fra mange synsvinkler. Bogen er en udløber af et tværfagligt seminar på Københavns Universitet i 1982-83, og dens udvalgte afhandlinger om romantikken er for størstedelen skrevet i 1984 (nogle dog med senere tilføjelser). Som i andre lignende tilfælde er udgivelsen kommet i stand ved hjælp af fondsmidler. At sikre sig sådanne fra forskellig side er en langvarig proces - derfor det sene publikationsår i forhold til affattelsestidspunktet. Denne "forsinkelse" har dog ikke mindsket bogens aktualitet.

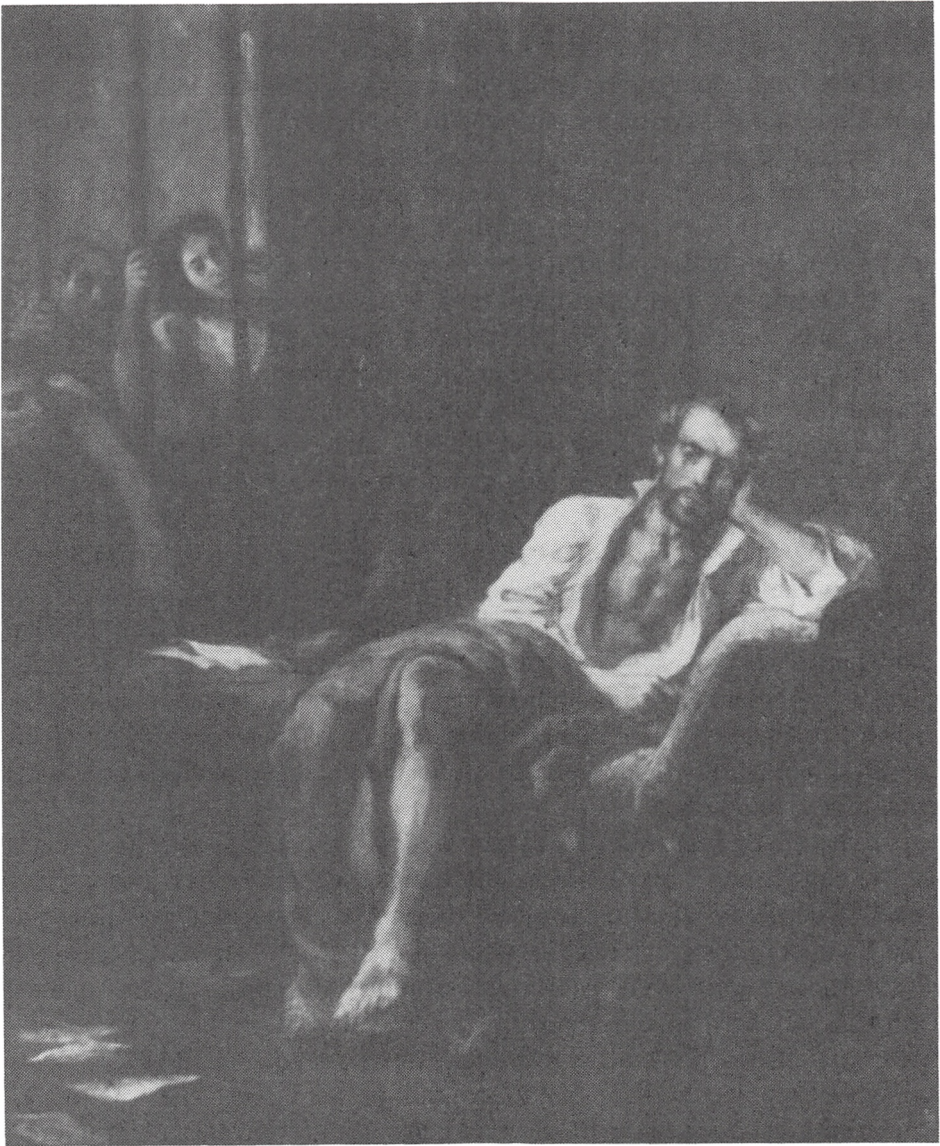
Kaos og Kosmos består af ti artikler, en indledning ved Hans Boll-Johansen, samt til slut et kapitel (uden forfatternavn) om temaer og teknikker i romantikkens malerkunst. Dette sidste falder underligt uden for sammenhængen ved ikke at følge umiddelbart efter bogens to større artikler om kunst, skrevet af hhv. Hannemarie Ragn Jensen og Marianne Marcussen, og det i øvrigt forbliver uoplyst, af hvem disse afsluttende sider er forfattet.

Mellem dem og Marcussens artikel er Boll-Johansens artikel om *Romantik og nationalisme* anbragt. Eftersom der er tale om selvstændige artikler med rod i forelæsningerne ved det førnævnte seminar, har man ikke søgt at forbinde artiklerne eller trække linier fra afsnit til afsnit, men det forekommer indholdsmæssigt mere konsekvent, om de tre artikler om malerkunsten var blevet stillet i en ubrudt rækkefølge, efterfulgt - som bogens sidste bidrag - af Hans Boll-Johansens artikel om romantikkens politiske ideer.

Artikelsamlingen begynder idémæssigt et andet sted. Efter Boll-Johansens givende indledning om det problematiske ved en definition af begrebet "romantik" står som bogens første afsnit Jørgen I. Jensens artikel *Den fjerne Kirke*, en undersøgelse af forholdet mellem romantik og kristendom. Heri tages de romantiske forestillinger om anelsens betydning i tilværelsestolkningen op til belysning af romantikkens kristendomsopfattelse. Der sker i den romantiske periode en frigørelse fra dogmatikken og en søgen tilbage til ældre kristne former - til de første århundreders gammel-kristne tradition eller den fjerne, oprindelige kirke, uden om den aktuelle (19. århundredes) kirke som institution. I drømmen eller anelsen om den gamle, fjerne kirke (jf. s. 42-48 om Sibberns Gabrielis' Breve) bliver der rum for det personlige religiøse livs udfoldelse og erfaring og for en kristendom, der uden dogmatisk binding kan virke i kunstens univers. Som de bibelske billeder hos Oehenschläger uafhængigt af den kirkelige dogmatik og eksegese bruges i et digterisk univers, således virker nu den kristne traditions frigjorte tankeformer "i de nye kulturelle sammenhænge, først og fremmest i de nye kunstinstitutioner". I litterære tekster kan de gamle kristne forestillingers fortsatte eksistens spores som en skjult struktur eller "et kun halvvejs synligt allusionsrum" (s. 34. - Der peges her på den litteraturkritik, der udøves af forskere som M.H. Abrams, Northrop Frye og herhjemme Aage Henriksen).

Den fængslende artikel begyndte med nogle sætninger, der aktualiserer forholdet romantik-kristendom: "Tænker man på, at nutiden er efterkommer af romantikken, må man ret hurtigt se den uventede mulighed i øjnene, at den romantiske - den anelsesfulde, glimtvisse, udogmatiske og yderst labile - kristendom er den mest udbredte religion i nutidens Danmark."

De romantiske tankeformers tilstedeværelse i vor egen tid viser én side af sammenhængen mellem romantikken og nutiden. En anden side kommer til syne, hvor romantiske anskuelser har foregrebet moderne fænomener. Eller sagt med andre ord - nutiden kan, med sin romantiske arv i behold, på visse områder fortsætte og bringe det til udfoldelse, som endnu kun lå i kim i romantikken. I Flemming Lundgreen-Nielsens artikel *Sjælens natside. Det ubevidste i dansk romantik* træder forbindelsen mellem romantikernes skildringer af menneskesindet og moderne psykologi tydeligt frem. Længe før det

Eugène Delacroix, Tasso i galehuset, 1839. - Fra Kaos og Kosmos.

blev psykologisk videnskab og Freud fremlagde sine teorier om det ubevidste, interesserede de romantiske digtere sig for udforskningen af den individuelle personlighed; de begav sig så at sige ned i "bevidsthedens underverden" og konfronterede sig "med de styrende magter der" (s. 82). De fascineredes af sjælens dunkle rørelser og sindets afgrunde - sjælesygen, nervefeberen, vanviddet og dæmonien er gentagne motiver i deres værker - og de

når i deres digteriske sprog langt i beskrivelsen af indre, ubevidste tilstande. Vi ser det hos blandt andre Staffeldt, Andersen, Paludan-Müller og, ikke mindst, hos den tidlige Ingemann. Lundgreen-Nielsens kyndige og spændende undersøgelse er rig på træffende teksteksempler.

Som filosofisk begreb er den grænseoverskridende og mangetydige romantik svær at få hold på. Arne Grøn påpeger i sin artikel *Spittelse og forsoning. Filosofisk romantik og tysk idealisme*, at romantikken kun optræder "som en marginal størrelse i filosofihistorien" (s. 55), medens romantikkens digtere til gengæld på hver sin måde optræder som filosoffer. Ud fra filosoffer som Schelling, Fichte og Hegel og under indkredsningen af forholdet eller forskellen mellem romantikken og tysk idealisme behandler Grøn et stort filosofisk problemkompleks, hvori begrebsforhold som splittelse og forsoning, fornuft og frihed, ideal og virkelighed indgår som de vigtige bestanddele de er i tidens historie- og kunstsyn. Et væsentligt element i sammenhængen er også fremmedgørelsens problem, der opstår af den individuelle og historiske erfaring af virkelighedens brudte helhed. Ligesom historien egentlig er frihedens historie - eller "der er kun en historie, hvis friheden er noget, der skal virkeliggøres" (s. 64), sådan er forsoningen, eller (gen)oprettelsen af virkelighedens sammenhængende helhed, målet. Hos Hegel igennem splittelsen (hvor forsoningen bliver til i den historiske proces), i den filosofiske romantik ved en umiddelbar genoprettelse af den oprindelige enhed (sker f.eks. i den æstetiske anskuelse).

At romantik og realisme ikke er kunstnerisk uforenelige størrelser kendes bl.a. fra den retning i 1820-30'ernes danske digtning, som kaldes "poetisk realisme". Hans Peter Lund og Jørgen Erik Nielsen behandler romantik-realisme forholdet i fransk og engelsk litteratur med artikler om hhv. Balzac (og andre forfattere) og Byron (hans versfortælling "Mazeppa"). Hvor Lund vil undersøge, på hvilken måde romantikerne er realistiske, og her gransker digternes opfattelse af realismebegrebet, ikke alene som det kan aflæses i deres fiktionsværker, men også som det kommer til udtryk i deres æstetiske refleksioner, forholder Nielsen sig til en enkelt tekst, som fortolkes under sammenligning med et andet digt i samme forfatterskab ("The Giaour"). Begge bidrag klargør nogle afgørende træk ved romantisk digtning. Realismen kan ses som en præntion i romantikken, og de to retninger kan snart arbejde sammen, snart kontrastere i det romantiske digterværk. Balzacs "tematisk set romantiske romaner søger hele tiden en realistisk kontekst" (Lund, s. 126) - i Byrons "Mazeppa" er det kontrasten mellem den romantiske fortælling og dens realistiske ramme, der giver digtet dets særpræg (og romantiske ironi).

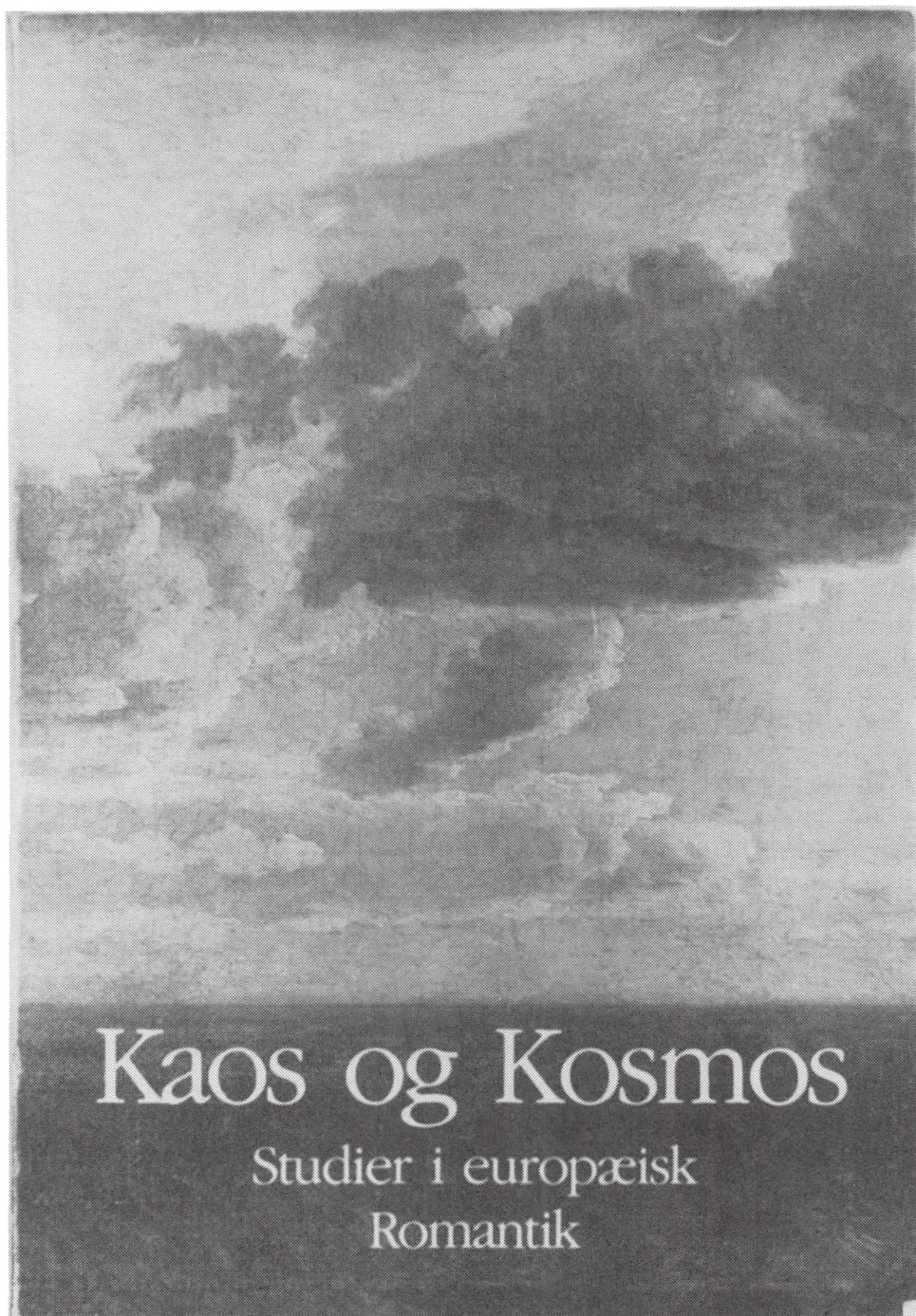
Jan Maegaard behandler samme begrebspar musikhistorisk i artiklen *Romantik og realisme i musik*. Medens "romantisk musik" er et gængs, noget

Caspar David Friedrich, Kvinde i aftensol/morgensol, ca. 1818. - Fra kaos og Kosmos.

udflydende begreb, bruges betegnelsen "realistisk musik" ikke, anfører Mægaard, der tager sit udgangspunkt i de resultater, de senere års musikhistoriske forskning har nået i retning af en mere præcis bestemmelse af det romantiske inden for musikken, idet man har betragtet dette ikke kun ud fra traditionelle stilistiske kriterier, men også fra en receptions- og produktionshistorisk synsvinkel. Fra en sådan undersøger Mægaard i sin studie bl.a. betydningen af to måder at forholde sig til musik på i det 19. århundrede - den ene knyttet til italiensk-fransk, den anden til tysk-østrigsk musik. En Rossini-linje over for en Beethoven-linje. I opfattelsen af musikværket indebærer disse to linjer et skifte fra ornament til autonomt idékunstværk. Musikkens intention, der hidtil virkeliggjordes i opførelsen, er nu (med Beethoven) nedlagt i den musikalske tekst. Værket "har sin beståen hinsides de enkelte opførelser" (s. 104).

Med Per Øhrgaards analyse af Joseph von Eichendorffs roman *Ahnung und Gegenwart* fremdrages væsentlige sider af tysk romantik og af romantikken i almindelighed. Han lægger indledningsvis nogen afstand til det 19. århundredes romantikkritikeres (herunder Georg Brandes') opfattelse af den tyske romantik som hovedsagelig reaktion og fremhæver over for denne "forkortelse" af romantikken en række historiske og æstetiske forhold, der nu-

Bogens omslag: C.W. Eckersberg, Luftstudie over hav.

ancerer billedet. En nuancering, der især er vigtig her, fordi Eichendorffs roman umiddelbart synes at bekræfte de vanlige forbehold over for tysk romantik. Øhrgaards fortolkning afdækker imidlertid, at dette værk med det romantiske yndlingsbegreb "anelse" som ledemotivet rummer en dobbeltholdning og en slags "romantikens dementi af sig selv" (s. 178). To former for livsvalg og handling - "at gå i kloster eller drage ud i verden" (artiklens undertitel) - sættes over for hinanden, og det er ikke den egentlige hovedpersons valg, men den anden, mere "skjulte" hovedpersons eller helts holdning og valg, der er det bærekraftige og udtryk for en ny tid.

Efter de litteratur- og musikhistoriske behandlinger følger de to førnævnte kunsthistoriske: Hannemarie Ragn Jensens *Det romantiske kvindeportræt* og Marianne Marcussens *Farve og følelse i romantikkens malerkunst*. Med disse to artikler kommer man vidt omkring i dansk og europæisk billedkunst i første halvdel af det 19. århundrede. Under Ragn Jensens indkredsning af portrætmaleriet i Danmark klarlægger hun de danske maleres egenart i forhold til tyske og franske malerskoler og understreger, at det er vanskeligt at placere romantikken som begreb i dansk malerkunst, fordi nyklassicistiske, romantiske og naturalistiske strømme parallelt præger perioden.

En vigtig indgang til en tids billedkunst er dens opfattelse af farverne og deres system. Marianne Marcussens behandling af den tyske romantiske landskabs- og portrætmaler Philipp Otto Runges farvelære *Die Farbenkugel* (fra 1810) tilvejebringer et værdifuldt indblik i nogle teorier af central betydning for kunsten, håndværksmæssigt som æstetisk. Hvilende på den romantiske idé om sammenhængen mellem de eksakte videnskaber og kunst munder Runge teorier om farvernes fysiske relationer og orden ud i en erkendelse af denne naturlige orden som en guddommelig orden, der ikke blot kan forstås rationelt, men også sanses og opleves. Ja, den æstetiske sansning er for Runge "en konsekvens af den fysiske - guddommelige - orden" (s. 216).

Med sine spekulationer over en sammenhæng mellem den fysiske (naturens) orden og skønhedsværdierne har Runge spillet en stor rolle i æstetikken senere i det 19. århundrede og helt frem til nyere tid.

I det tidl. nævnte sidste kapitel (uden forfatternavn) om malerkunsten fremdrages en række af det romantiske maleris karakteristiske navne og temaer. Figurmaleriet (med litterære og historiske emner), landskabsmaleriet og portrættet er de tre hovedformer, der med vekslende styrke gør sig gældende i de forskellige lande. Ikke mindst bliver portrættet, med den romantiske interesse for individet og det intime, sjælelige udtryk, en meget benyttet genre, skønt ikke særlig højt vurderet af kunstnerne selv. Vi fik herhjemme den blomstrende portrætkunst, som Ragn Jensen udførligt behandlede i sin

artikel med bl.a. de store Johanne Luise Heiberg-portrætter som eksempler, og begge steder rejses spørgsmålet, om tidens danske malere egentlig kan kaldes romantikere. På deres udenlandsrejser så de, hvad der rørte sig i Europa, men som det på sin måde er tilfældet med de danske digteres tilegnelse af især den tyske romantiks ideer, "fulgte de siden deres egen overbevisning, mere eller mindre påvirket af samtidens strømninger" (s. 254).

Hans Boll-Johansens undersøgelse af "relationerne mellem individ og stat i det 18. og 19. århundrede", under hovedoverskriften *Romantik og nationalisme*, står som en god, afsluttende beskrivelse og vurdering af romantikkens åndshistoriske og politiske indhold og dets konsekvenser. Romantikkens dyrkelse af det nationale og folkesjælen, dens respekt for det enkelte individ og dens helhedstænkning er bestemmende for dannelsen af de forestillinger om folk og nation, individ og stat, frihed og solidaritet, som - under indflydelse af revolutionsideerne, den rousseauske "samfundspagt" og Hegels statsteori - tog form i perioden. På godt og ondt skulle de præge den efterfølgende tids politiske tænkning. Ligesom "nationalismen har Janus-ansigt", skal i denne forbindelse romantikkens dæmoniske sider ikke glemmes - "den uerkendte, dunkle natside, som først det 20. århundrede har vedkendt sig som en del af vores mentale fællesarv" (s. 247).

Det er vigtigt at besinde sig på romantikken i al dens kompleksitet, så vist som det 20. århundredes vel vægtigste arv fra det nittende er romantikken. Ikke mindst her i vort århundredes sidste årti kan behovet for at undersøge og forstå det, vi er efterkommere af og endnu må føle os beslægtet med, synes mere påtrængende end nogensinde. "Kaos og Kosmos" er en righoldig samling, der vil fremme forståelsen og fortsatte studier i epoken. De sagkyndige bidragydere har spændende indfaldsvinkler og er på flere punkter nytænkende; deres fremstilling er oftest klar og stimulerende. Det velvalgte billedmateriale (med fyldige undertekster, der i sig selv er et studium værd) har en samlende og inspirerende virkning. Som billede på det store univers, man udforsker i bogen, kunne næppe noget andet passe bedre end Eckersbergs fine "Luftstudie over hav", der er gengivet på dens omslag.

Kulturministeriets tidsskriftstøtte 1988 og 1989

Rapport fra Kulturministeriets tidsskriftstøtteudvalg

Indledning

Den 30. november 1988 udsendte Kulturministeriet en pressemeddelelse, hvoraf det fremgik, at kulturministeren havde besluttet at gennemføre en forsøgsordning med støtte til produktion af almenkulturelle tidsskrifter. Forsøgsordningen skal løbe i en periode af 3 år, d.v.s. 1988-1990.

Kulturministeriet stiller 1,75 mio. kr. af tipsmidlerne til rådighed for forsøgsordningen, hvorved den hidtidige støtte fra tipsbevillingen til tidsskrifter, som hidtil har været administreret af departementets forskellige sagskontorer er blevet forøget med 1 mio. kr.

Den nye tidsskriftstøtteordning skal ses i sammenhæng med det initiativ, som "Den litterære Institution USS" har taget, hvorved der bl.a. er gennemført en statistisk undersøgelse af danske kulturtidsskrifters vilkår i dag. Med i billedet hører også, at Det kongelige Bibliotek og Danmarks Biblioteksforening i fællesskab har udarbejdet en katalog over aktuelle danske kulturtidsskrifter.

Kulturministeriets motivering for etablering af støtteordningen blev angivet til følgende:

"Det enkelte kulturtidsskrift har som regel ikke stort oplag eller imponerende udbredelse, men tilsammen dækker de almenkulturelle tidsskrifter nok alligevel kvantitativt set et relativt stort område. Hvad angår alsidighed og indhold dækker de menneskelivet hele spektret rundt. Tidsskrifternes lidenhed i det samlede kulturbillede er omvendt proportional med deres betydning for det selvsamme kulturbillede. Kulturtidsskrifterne er det sted, hvorfra fornyelsen og de nye tanker hentes - kulturtidsskrifterne er vores livline til den kulturelle udvikling."

Til fordeling af den bevilgede støtte nedsatte Kulturministeriet et tidsskriftudvalg bestående af 5 medlemmer. 2 medlemmer skulle udpeges af Den Lit-

terære Institution, 1 medlem udpeges af Det kongelige Bibliotek, 1 af Nationalmuseet og endelig skulle direktøren for Statens Museum for Kunst være medlem.

Støtten skulle gå til forbedring af produktionen af danske almenkulturelle tidsskrifter. Desuden skal der ved tidsskriftudvalgets foranstaltning udgives en årlig markedsfortegnelse over kulturtidsskrifterne til brug for en bedre markedsføring af disse.

Administrationen af tidsskriftstøtteordningen blev af Kulturministeriet henlagt til Bibliotekstilsynet, som stiller sekretariatsmæssig bistand til rådighed.

Udvalgets beskikkelse og mødevirksomhed

Ved brev af 1. februar 1989 fra Kulturministeriet blev følgende personer beskikket til medlem af tidsskriftudvalget:

Forfatter Poul Borum
Den litterære Institution

Rigsantikvar Olaf Olsen
Nationalmuseet

Direktør Flemming Ettrup
Danmarks Biblioteksforening

Direktør Villads Villadsen
Statens Museum for Kunst

Overbibliotekar Erland Kolding Nielsen
Det Kongelige Bibliotek

Kontorchef Jes Petersen, Bibliotekstilsynet har været udvalgets sekretær indtil juli 1989, hvorefter bibliotekskonsulent John Jensen har overtaget hvervet.

Udvalget har i alt holdt 4 ordinære møder i perioden marts-juni 1989 og har her først og fremmest fastlagt fordelingskriterierne for tidsskriftstøtten samt foretaget fordeling af bevillingen for 1988 og 1989. Udover de ordinære udvalgs møder har der været afholdt mindre sekretariatsmøder med enkelte udvalgsmedlemmer. Disse har drejet sig om møder med ansøgere, opklaring af ansøgninger, anker, "hængepartier" etc.

Fordelingskriterier

En af de første opgaver som tidsskriftudvalget skulle løse var at opstille de fordelingskriterier, hvorefter man ville fordele tilskuddet. Det store problem

er her at definere begrebet almenkulturelle tidsskrifter. Ud fra en indholdsmæssig betragtning kan man skelne mellem kunsttidsskrifter og kulturtidsskrifter. Kunsttidsskrifter omfatter tidsskrifter med hovedvægten lagt på et eller flere af kunstarternes områder - litteratur, film, musik, billedkunst, arkitektur m.v. - hvadenten tidsskrifterne beskæftiger sig med præsentation af de enkelte kunstarter, deres problemkomplekser eller formidling til publikum. Kulturtidsskrifter kan defineres som tidsskrifter, der bidrager til orientering og debat i offentligheden om samfundsmæssige, filosofiske, religiøse, historiske og øvrige kulturelle forhold.

Ud fra denne brede definition af begrebet almen kulturelle tidsskrifter sammenholdt med de modtagne ansøgere om støtte har udvalget konstateret:

1. at det ikke er muligt at fastlægge helt klare kriterier, ud fra hvilke det straks kan afgøres, om et tidsskrift har et indhold, der tilsiger om det kan støttes eller ej,
2. at udover tidsskrifttypekriteriet er kvalitetskriteriet afgørelse. Falder et tidsskrift nok så klart indenfor typekriteriet, må udvalget kunne afvise det af kvalitetsmæssige grunde.

Ud fra ovenstående opstillede udvalget følgende støttekriterier:

"Støtte kan ydes til tidsskrifter, som har et klart almenkulturelt sigte og som er alment tilgængelige. Med almenkulturelt sigte menes tidsskrifter om brede kulturelle emner som litteratur, billedkunst, historie, arkitektur o.lign.

Tilskud ydes ikke til deciderede medlemsblade for foreninger, politiske partier o.lign., tidsskrifter om hobby- og amatørvirksomhed, tidsskrifter om specifikke, afgrænsede emner (både populære og videnskabelige), tredjeverdenstidsskrifter, tidsskrifter om græsrodsbevægelser samt enkeltprojekter (éngangstidsskrifter).

Der ydes normalt ikke støtte til videnskabelige tidsskrifter, der kan modtage støtte fra Statens Humanistiske Forskningsråd.

Tilskud ydes desuden ikke til tidsskrifter om film og musik, pædagogik og undervisning, idet disse kan støttes af henholdsvis Filminstitutet, Statens Musikråd og Undervisningsministeriet.

Endelig ydes ikke støtte til indvandretidsskrifter, idet disse kan støttes af Kulturministeriets indvandrerbevilling.

Fordeling af tidsskriftsstøtte for 1988

Fordeling af støtten for 1988 havde ikke de bedste betingelser. Fordelingsudvalget blev først nedsat i februar 1989, og opslaget i dagspressen om støtte-

ordningen for 1988 blev først bragt i december 1988. Opslaget havde ikke været helt entydigt, hvorfor mange ansøgere havde ansøgt om støtte for 1989. Udvalget besluttede derfor i første omgang at behandle alle modtagne ansøgninger som ansøgninger for 1988. Senere kunne en del ansøgninger dog med sikkerhed overføres til 1989-bevillingen.

Som følge af nyordningens sene ikrafttræden var der en del ansøgere, som af Kulturministeriet havde fået udbetalt á conto beløb for 1988. Der var endvidere en del ansøgere, som havde modtaget tidsskriftstøtte fra Kulturministeriet i 1987, som faldt udenfor fordelingsudvalgets støttekriterier fra 1988 og fremefter. De atypiske forhold for støtteordningen medførte dog, at fordelingsudvalget besluttede at yde støtte til ovennævnte ansøgere for 1988.

Der var indkommet i alt 227 ansøgninger vedr. 1988-bevillingen. 35 ansøgninger overførtes til 1989-bevillingen. 63 tidsskrifter fik støtte, medens 129 fik afslag. I bilag 1 findes en oversigt over samtlige 227 tidsskrifter, samt en fordeling over henholdsvis tilsagn/afslag.

De 63 tidsskrifter, som modtog støtte for 1988 modtog i alt 1.533.700 kr. Det gennemsnitlige støttebeløb var 24.344 kr., med udsving fra 8.000 kr. til 80.000 kr. Tilskuddene fordelte sig således:

<u>Støttebeløb kr.</u>	<u>Antal tidsskrifter</u>
8.000	1
10.000	19
15.000	7
20.000	8
25.000	7
30.000	9
35.000	1
40.000	2
40.700	1
50.000	4
60.000	2
70.000	1
80.000	1
<u>1.533.700</u>	<u>63</u>

Fordeling af tidsskriftstøtte for 1989

Til brug for ansøgninger til tidsskriftstøtte for 1989 havde udvalget udarbejdet et ensartet udformet ansøgningsmateriale, der kan give fuldt overblik

over økonomiforhold, tilskudsbehov, målsætning m.v., således at arbejdet med bevillingen kunne gøres mere fornuftigt og målrettet. Ansøgningsskema findes som bilag 3. Opslaget i dagspressen om 1989-bevillingen, som blev bragt i de landsdækkende dagblade den 14. maj 1989, gav ligeledes bedre information om støtteordningen.

Der indkom ialt 158 ansøgninger vedr. 1989-bevillingen, incl. de 35 som var blevet overført fra 1988. 68 tidsskrifter fik udbetalt støtte, medens 89 fik afslag og 1 ansøgning er uafgjort. I bilag 2 findes en oversigt over samtlige 158 tidsskrifter samt en fordeling over henholdsvis tilsagn/afslag. De 68 tidsskrifter, som modtog støtte for 1989, modtog i alt 1.670.000 kr. Det gennemsnitlige støttebeløb var 24.559 kr. Udvalget havde fastslået som norm, at minimumstilskud er 10.000 kr. og maximum 60.000 kr. Af helt ekstraordinære grunde er dette princip fraveget i et enkelt tilfælde, hvor et tidsskrift har modtaget 120.000 kr. i støtte. Tilskuddene fordelte sig således:

<u>Støttebeløb kr.</u>	<u>Antal tidsskrifter</u>
10.000	23
15.000	6
20.000	9
25.000	6
30.000	12
40.000	4
50.000	4
60.000	3
<u>120.000</u>	<u>1</u>
<u>1.670.000</u>	<u>68</u>

Foreløbig konklusion

På grundlag af de erfaringer, som tidsskriftstøtteudvalget har gjort under forsøgsordningens to første år, vil udvalget allerede nu uden at foregribe den endelige konklusion, der må følge efter de tre forsøgsår, pege på nogle generelle forhold, som bør tages under overvejelse inden forsøgets ophør i 1990:

Støttebehov - hvilke tidsskrifttyper?

De tidsskrifter, udvalget har støttet, kan opdeles i fire typer, som har helt forskellig økonomi og derfor helt forskellige støttebehov:

- Tidsskrifter udgivet af offentlige og halvoffentlige institutioner: disse har ofte relativt stor udbredelse og relativt sikret økonomi, hvorfor støtte sædvanligvis får karakter af underskudsdekning.
- Tidsskrifter udgivet af private institutioner, foreninger o.lign.: denne type har en nogenlunde konstant udbredelse og en relativ sikker økonomi, hvorfor støtten svinger mellem underskudsdekning og kvalitetsfastholdelse, sædvanligvis af symbolsk karakter.
- Tidsskrifter udgivet af forlag: denne type fremlægger budget og regnskab af en helt anden og uigennemskuelig karakter, og der budgetteres ofte med meget store underskud, der kun delvis kan dækkes, således at støtten primært bidrager til en kvalitetsfastholdelse.
- Tidsskrifter udgivet af enkeltpersoner: disse har oftest ringe udbredelse og en elendig økonomi, men de beløb, der er behov for, er relativt små.

Støtteordningens virkninger

Udvalget har endnu ikke haft mulighed for at konstatere, hvorledes støtte-midlerne er blevet anvendt. I enkelte tilfælde har man glædeligvis kunnet konstatere, at støtten er gået til udvidelse og forbedring af tidsskriftet.

Med tildeling af 1989-midlerne har udvalget stillet krav om revisionsgodkendt regnskabsindberetning, hvorfor der herigennem kan fås et kildemateriale til kontrol af støttens anvendelse og virkning.

Rådgivning og vejledning

Udvalget har konstateret, at i alt for mange tidsskrifter i alle ovennævnte fire typer har for dyr og for dårlig en produktion og langt ringere udbredelse, end de fortjener. Støtte til produktion og udbredelse af kulturtidsskrifterne bør ikke blot være af økonomisk karakter, men i lige så høj grad i form af rådgivning og vejledning fra et egentligt tidsskriftsekretariat.

Problemkatalog

Ud over ovennævnte generelle forhold har tidsskriftstøtteudvalget konstateret følgende mere konkrete og detaljerede problemområder, som bør tages op med henblik på at forbedre kulturtidsskrifternes vilkår:

- Distributionskanalerne - hvordan kan målgrupperne nås?

- De forelagte økonomikalkuler er ofte meget dårlige.
- Urealistisk forhold mellem udgifter og indtægter. Abonnementspriserne ofte for lave.
- Forventning om "automatisk" støtte må undgås.
- Det er et problem i relation til de almenkulturelle tidsskrifter og deres forventning om støtte, at tidsskrifter på teater-, og musikområdet gennemgående får større støttebeløb.
- Mulighederne for at udbrede kendskabet til kulturtidsskrifterne bør undersøges.
- Ved en evt. udvidelse af støtteordningen bør der rejses en principiel drøftelse om, hvorvidt en forøget støtte bør tilgodese flere tidsskrifter, eller om der bør ydes større støtte til de enkelte.

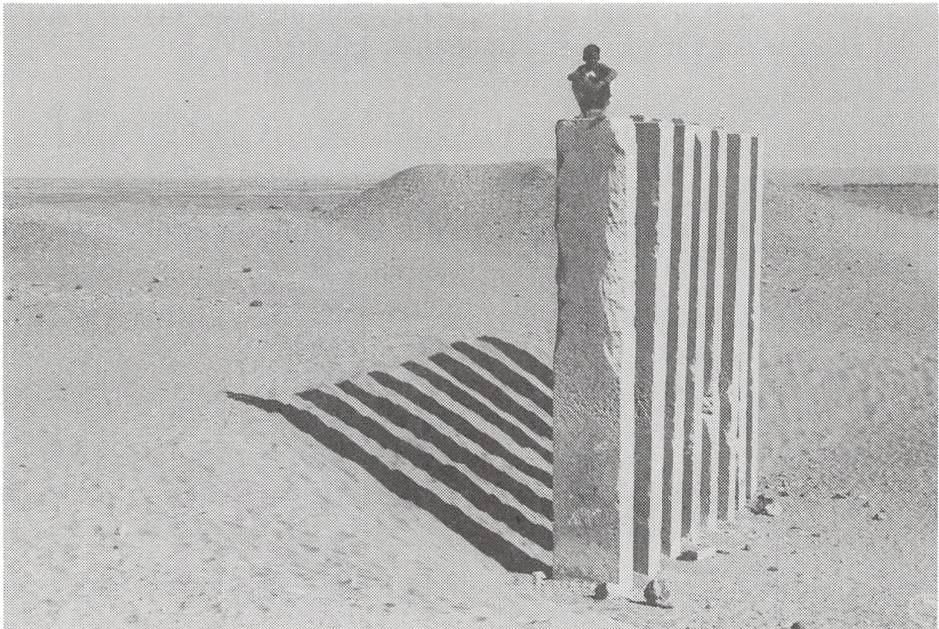
Anker

Udvalget har kun modtaget ganske få anker fra ansøgerne vedr. de trufne afgørelser.

5 billeder fra Jemen af Tom Christoffersen

En subjektivt arabistisk læsning

af forskningsbibliotekar Stig T. Rasmussen

Billede nr. 1 viser en dreng, der med front mod betragteren sidder på toppen af én ud af syv firkantede stensøjler i et ørkenlandskab, belyst af den lavtstående sol, der falder skråt ind fra højre, således at de syv søjler kaster kraftige diagonale skygger op mod øverste venstre hjørne.

Drengen er mørkt klædt, og skikkelsen fremtræder sort i kontrast mod himlens og baggrundens grå nuancer og i korrespondens med de syv skygger på sandet. På drengens bryst sidder et stykke hvidt stof, måske en stump tørklæde, af en uregelmæssig form, der korresponderer med formen på de spredte sten i ørkenen - lyse til højre foran søjlerne, mørke i mellemgrunden til venstre.

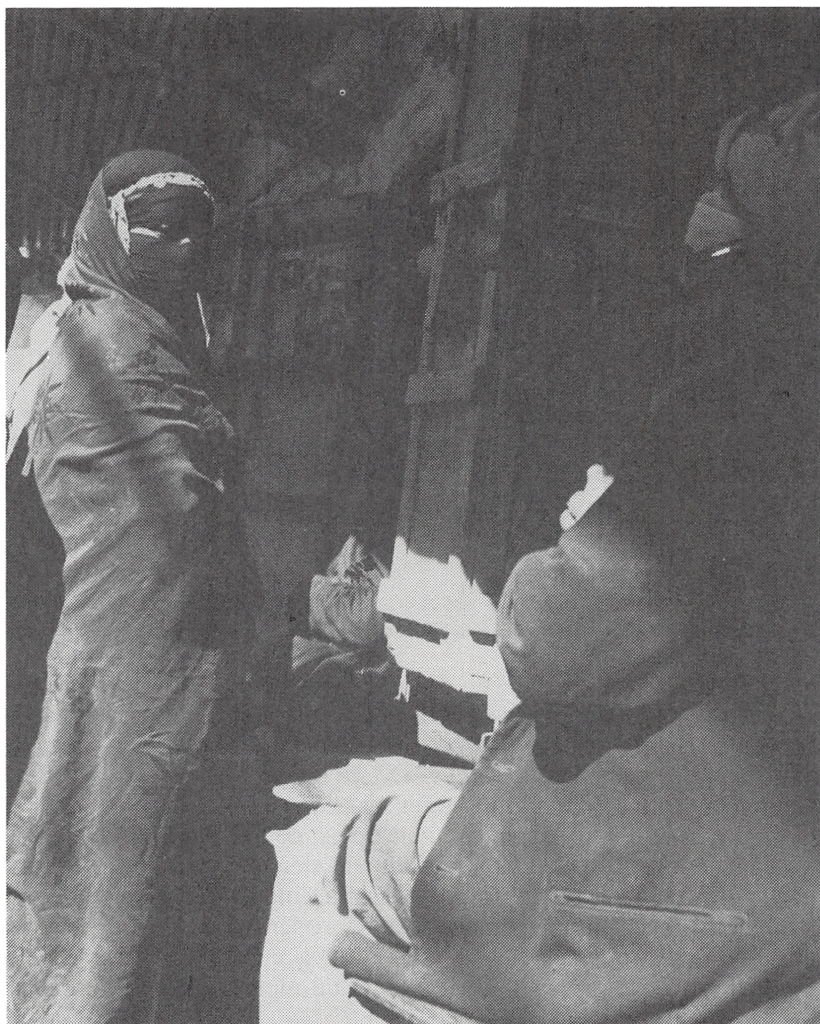
Drengens arme danner en rhombe, hvis form går igen i såvel søjlerne som deres skygger set som hhv. en lys og en mørk, sribet flade. Arabisten vil associere til den sammenklappelige læsepult, der set fra siden er x-formet og hvorpå især religiøse skrifter anbringes - og til visdommens syv søjler.

På *billede nr. 2* står tre drenge i en diskuterende gruppe i en gård, der ses skråt oppefra, så gruppen befinder sig i billedets nederste højre hjørne. I billedets baggrund løber tre buer fra venstre over to søjler mod højre til en murpille, bag hvis fod en fjerde dreng sidder på hug. De tre drenge har deres fodtøj i hånden: det er en religiøs skole eller en moské, vi ser ned i.

Sceneriet er belyst af en lav sol fra venstre, så de tre drenge og søjlerne kaster lange skygger vinkelret på gårdens firkantede sten. Den midterste drengs pull-over er vandret stribet i lyst og mørkt, parallelt med skyggerne (hvorved der - en passant bemærket - kunne være antydnet syv søjler...).

Et af de lyse mellemrum mellem søjlernes skygger kaster som en projektør lyset på den fjerde drengs ansigt, der er vendt ud mod gruppen - og mod beskueren.

I *billede nr. 3* konfronteres en mand og en kvinde i en bazargade. Han sidder ned i højre side af billedet med siden til betragteren og ansigtet vendt mod kvinden, der står op i billedets venstre side lidt længere væk.

Han bærer vestlig jakke, turban og mørke solbriller over mundens let misbilligende trækning og holder armene over kors. Hun er helt indhyllet i traditionelle gevandter. Hendes hovedklæde og ansigtsslør lader kun øjnene fri - hun ser roligt, næsten fast på os over den tynde, sorte gaze, der ligger upåkrævet stramt over næsen og de fyldige læber (- slørets erotik er ikke mindre meddelsom end stone-washed jeans).

Mellem manden og kvinden ses solidt tømmerværk i en forretnings skodder, påklæbet billeder af Jemens regent i jakkesæt og i uniform: ingen kvinder hér! (- men bag kvindens hoved, øverst i venstre hjørne tælles syv, nej måske otte søjlelignende riller i et bølgebliktag).

Hovedpersonen i *billede nr. 4* er en 6-7 års pige. Hun står foran en gitterport i billedets højre forgrund, bag hende ses en solid kvaderstensmur, der fylder højre tredjedel af billedet. De to tredjedele til venstre udfyldes af ældre og yngre jakke- og kjortelklædte mænd med forskelligt hovedtøj i forgrunden og karakteristisk jemenitiske huse i baggrunden.

Et par af mændene bærer bylter, et par diskuterer eller handler - scenen er et marked.

I mellemgrunden, op ad stenvuren, sidder et andet barn og sælger mønstret stof. Mellem sig selv og det andet barn holder pigen i forgrunden en lommeregner.

Lommeregneren er glat og hvid og står klart mod murens ru, grå sten; plastastaturets geometri spænder mod det runde mønster og broderierne på pigens lyse kjole, men korresponderer med den midterste mands ternede kjortel: linjerne løber parallelt i de to vidt forskellige kulturgenstande. Lommeregnerens firkantede form korresponderer også med det siddende barns stof, medens stofets blomstrede mønster er langt mere i familie med pigens kjole: et kontrastfuldt fremadløb fra baggrundens kvadrerede huse til pigen, der ser forbi os ud af billedet (gitteret og dets skyggers antal på muren tør man knap nok tælle...).

Billede nr. 5 viser tre mænd i en gade i Sanaa, Nordjemen; til højre løber en groft pudset murstensmur fra en geometrisk mønstret jernport ned mod mellemgrunden, der går ind i væggen til et firkantet tårn med luger, glughuller og vinduer, samt geometriske mønstre i en frise under rækkerne af disse åbninger. Bag muren ses det øverste af et énetages hus, med to buede vinduer; såvel viduesrammerne som husets hjørner og tagskæg er malet hvide.

Manden længst til højre er i uniform. Manden i midten er ikklædt den lange, arabiske kjortel med bredt, zigzagmønstret bælte, hvori den typisk jemenitiske dolk er stukket ned midtfor, og han har et mønstret, hvidbræmmet hovedklæde kastet over venstre skulder. Manden til venstre bærer - og er næsten skjult af - et stort, mørktindrammet maleri, der forestiller en jemenitisk velhaver i en koreansk bil med nummerpladen "Racer" foran en oase-scene, i hvilken en hyrde vogter får, og en bonde pløjer med en kamel forspændt arden. Øverst til højre i maleriet står bilmærket "Daewoo" - billedet viser os den traditionelle kilde til rigdom og dens synlige, essentielt europæiske symbol.

Den mand, der bærer maleriet, ser direkte ned mod kameraet, ud på betragteren, medens de to andres opmærksomhed er fanget af noget uden for billedet: de ser mod højre. Bag maleriet anes en bil af off-roader typen, og langs den er en mand i lys kjortel og mørk, europæisk jakke på vej frem i billedet; off-roaderens spejl reflekterer lyset og dækker hans venstre skulder. Helt i baggrunden et hus med et hvidtindrammet vindue.

Der er en række korrespondenser i billedet: mellem de hvide felter, fra porten til højre over den midterste mand til bilen på maleriet; og mellem det delvis skjulte hus bag muren og manden i mellemgrunden til venstre, sammen med off-roaderens sidespejl og baggrundshusets vindue. Der er også korrespondens mel-

lem de mønstrede billeddele: porten til højre (hvori mønster og flade kontrasterer - og søjlernes gitter er blevet til et rhomboidt ekko af billede nr. 1), friserne på tårnet i mellemgrunden, maleriets ramme og den midterste mands traditionelle bælte med dolken, der er ligeså nødvendig for en korrekt klædt jemenit, som slipset er det for en ditto europæer - der er også her etableret en kobling mellem traditionelt og importeret statussymbol.

- Men allervæsentligst er korrespondensen mellem maleriets mørke ramme og den sorte ramme, fotografen har givet hele sit billede, hvorved en betydningsfuld relation etableres mellem den afbildede verdens billedbrug og fotografens egen billedproduktion. Det let ironiske, europæiske syn på den fremmede kulturs brug af vores symboler sættes i humoristisk relief: den europæiske fotograf eksotiserer det i grunden ueksotiske - og er det affotograferede maleri egentlig ikke et spejl, som den europæiske betragter har godt af at se sig selv i?

Det nye publikumslokale i Universitetsbiblioteket Fiolstræde.

Rapport fra de fremskudte bastioner

Nyt fra Universitetsbiblioteket Amager og Universitetsbiblioteket Fiolstræde

af førstebibliotekar Jørgen Thorning Sørensen

Det er snart nogle numre siden, at Universitetsbiblioteket Amager og Universitetsbiblioteket Fiolstræde har ladet høre fra sig i *MAGASINs* spalter. Dette skyldes ingeniørens dovenskab, men snarere det faktum, at vi i nærbibliotekerne siden sammenslutningen med Det kongelige Bibliotek har haft rigeligt op at gøre.

Det følgende skal derfor betragtes som en sammenfatning af væsentlige tildragelser i det sidste års tid. Jeg tør ikke love at kunne leve op til Torben Niensens sproglige virtuositet, men forbeholder mig til gengæld ret til at forholde mig lige så frit til den givne disposition, som han havde for vane.

Torben Nielsen gik som bekendt af som overbibliotekar med udgangen af november 1988 og blev fejret med maner. Pr. 1. december blev Det kongelige Biblioteks planlægnings- og udviklingschef, førstebibliotekar Karl Krarup, konstitueret som overbibliotekar for det gamle Universitetsbibliotek afd. 1. (Sic!) Siden er konstitutionsperioden blevet noget længere, hvilket personalet i de to biblioteker har hilst velkomment. Ganske vist blev hans tiltræden vel i nogen udstrækning mødt med den naturlige skepsis, som møder alt nyt. Denne blev imidlertid hurtigt gjort til skamme, da der viste sig en meget høj grad af overensstemmelse mellem overbibliotekarens og vore gode ideer om, på hvilke områder fornyelse var påkrævet, hvorefter vi samdrægtigt kunne gå i gang med en tiltrængt modernisering.

I begge biblioteker skabtes således hurtigt via opstilling af terminaler i publikumsområderne adgang til on-line katalogen i REX, hvor hele Universitetsbiblioteket Amagers bogbestand og Universitetsbiblioteket Fiolstrædes accession ca. 1980 ff. nu er registreret. Dette har betydet en væsentlig forbedring af publikumsbetjeningen, også fordi Det kongelige Biblioteks nyere bogbestand nu via REX er søgbar på Universitetsbiblioteket Amager og Universitetsbiblioteket Fiolstræde.

I Universitetsbiblioteket Fiolstræde gik man samtidig bort fra den hidtidige kortkatalog til fordel for on-line katalogisering direkte til REX, ligesom man ændrede det hidtidige klassifikationsprogram til DK 5, bl.a. ud fra den betragtning at en meget stor del af tilvæksten består af danske bøger, modtaget i kraft af rekvisitionsretten.

Samtidig gennemførtes i begge afdelinger fysiske ændringer af publikumsområderne, som har betydet bedre rammer for såvel publikum som personale. I Universitetsbiblioteket Fiolstræde har vi for små midler foretaget en ombygning af publikumsarealerne, som har bevirket, at den hidtidige opdeling i katalogværelse og udlån er erstattet af et arrangement, hvor disse funktioner nu virker som helhed i et lyst og venligt rum med ny praktisk udlånskranke og nyoprettet information.

På Universitetsbiblioteket Amager har man i udlånet taget Bibliotekscentralens fjernlånssystem i brug, hvilket har betydet en rationalisering af arbejdet og dermed en serviceforbedring hvad angår Universitetsbiblioteket Amagers meget store interurbanlån. Begge afdelinger er nu også i Forskningsbibliotekernes edb-kontors "postkasse", ligesom vi for ganske nylig har fået et telefax begge steder.

På Universitetsbiblioteket Amager har Apple opstillet et såkaldt Mac-lab med diverse PC'ere, laserprinter og scanner, hvilket har været en stor succes hos publikum.

Næste skridt i moderniseringsarbejdet var accessionens overgang til edb, som fandt sted i løbet af efteråret 1989. I denne forbindelse slog man accessions- og katalogiseringsafdelinger sammen til procesafdelinger, hvor disse arbejdsområder varetages af et team af medarbejdere i en og samme arbejdsgang. Dette fungerer nu, trods visse tekniske indkørvingsvanskeligheder, tilfredsstillende i begge afdelinger.

I Universitetsbiblioteket Fiolstræde benytter man samtidig lejligheden til at omlægge rekvisitionen af danske bøger, som hidtidig havde været en selvstændig funktion. Denne er nu integreret i procesafdelingens arbejde og rekvisitionen foregår ved hjælp af de af Bibliotekscentralens poster, som lægges ind i REX. Også på dette felt har der dog været visse tekniske problemer.

Samtidig besluttede man i Universitetsbiblioteket Amager at erstatte det hidtidige opstillingssystem med numerus-currens opstilling, hvilket bl.a. har den fordel, at det er pladsbesparende.

Alt i alt er integreringen af Universitetsbiblioteket Amager og Universitetsbiblioteket Fiolstræde i en ny og større sammenhæng således, synes vi selv, forløbet tilfredsstillende. Og nye interessante perspektiver tegner sig, ikke mindst i forbindelse med planerne om ombygning på Amager.

Det bør endelig nævnes, at beslutningen om at overføre Dramatisk Bibliotek til Håndskriftafdelingen på Slotsholmen realiseres i løbet af foråret 1990, således at samlingerne efter sommerlukning i juli måned atter kan åbnes for publikum 1. august 1990. Katalogen vil da efter retrokonvertering være tilgængelig i REX.

Det kan ligeledes oplyses, at Det humanistiske Fakultets Specialbibliotek er ifærd med at blive overført til Universitetsbiblioteket Amager, hvor det vil være tilgængeligt for publikum fra 15. august 1990. Katalogen vil blive indlagt i REX, og samlingen vil efterhånden blive opstillet på åbne hylder og vil kunne hjemlånes efter Universitetsbiblioteket Amagers normale praksis.

Erhvervelser

Af særligt interessante erhvervelser kan nævnes, at begge biblioteker nu er gået ind i CD-Rom alderen, idet vi til Universitetsbiblioteket Amager har anskaffet MLA (Modern Language Association) og Psych-Lit og til Universitetsbiblioteket Fiolstræde Social Sciences Citation Index og Humanities Index.

Udstillinger m.v.:

Den 12. januar 1990 åbnede Universitetsbiblioteket Fiolstræde en udstilling af fotografen Tom Christoffersens billeder fra Sana i Nordyemen (se også omtalen andetssteds). Sammen med fotografierne udstilledes en del bøger, kort og museumsgenstande med tilknytning til Den arabiske Rejse 1761-67. Udstillingen var blevet til med velvillig bistand af forskningsbibliotekar Stig Rasmussen, Østasiatisk Afdeling.

Den 16. oktober 1989 blev førstebibliotekar Jørgen Thorning Sørensen interviewet til Kanal 2's nyhedsudsendelse i forbindelse med avislæsesalens 50-års jubilæum.

Kronik

1. januar - 31. marts 1990

Originalmanuskriptet til Pelle Erobreren tilbage i Danmark

Miraklernes tid kan ikke være helt forbi endnu. Takket være to af hinanden uafhængige tilfælde er det lykkedes Det kongelige Biblioteks Håndskriftafdeling via en formidler at opspore Martin Andersen Nexøs hovedværk Pelle Erobreren i originalmanuskript, hvorefter Carlsbergfondet generøst har skænket biblioteket samme manuskript som gave.

Betydningen af, at håndskriftet nu er i Det kongelige Biblioteks eje, kan næppe vurderes højt nok. Erhvervelsen er den foreløbige slutsten på det mangeårige arbejde med at samle Andersen Nexøs efterladte papirer, som Martin Andersen Nexø Fonden har stået for, og som bl.a. har omfattet overførelse af samlingerne fra Deutsche Akademie der Künste zu Berlin i DDR.

København er nu mere end nogensinde centret for Andersen Nexø-forskningen, noget især kulturaftalen med DDR har fremmet.

At der her er tale om litteratur af international betydning, fremgår således af den verdensomspændende interesse, som filmatiseringen af Pelle Erobreren vakte. Set fra et dansk synspunkt er det lykkeligt, at samlingerne nu er koncentreret i København, hvor tillige alle de trykte udgaver, oversættelser, papirer og andet materiale om Andersen Nexø findes. Netop en verdenskendt danskers oeuvre kan det være svært at bevare for hjemlandet, da der er mange interesserede, men takket være Carlsbergfondet er det lykkedes i dette tilfælde.

Europa og Babylon

15. marts 1990 åbnedes på Det kongelige Bibliotek udstillingen *Europa og Babylon*.

Udstillingen skildrede skiftende perioders opfattelse af oldtidens Assyrien og Babylon og viste dens betydning for europæiske videnskabsteorier og verdensopfattelse. Beskæftigelse med historien eller som i dette tilfælde med videnskabshistorien fremstår derfor ikke som et behageligt tidsfordriv, men som et nødvendigt middel til at forstå egne tankegange bedre. Den assyriske-babylonske kultur kendes i dag fra arkæologiske fund og samtidige kilder, men lige siden Antikken havde man i Europa et vist kendskab til oldtidsrigernes historie gennem Bibelen og klassiske forfattere, f.eks. Herodot. Den europæiske historieskrivning sammensatte af disse forskelligartede skildringer et billede af oldtidens historie og kultur. Assyrien og Babylonien var skuepladsen for nogle af de ældste og vigtigste begivenheder i menneskehedens historie: Her lå paradiset, og efter syndfloden bosatte menneskene sig først i Sinear i Mesopotamien. Assyrien var det ældste rige i verden, og den første hersker var Nimrod, som lod Babelstårnet opføre. Efter sprogforvirringen spredte folkeslagene sig herfra ud over jorden. Man beundrede de gables kunnen indenfor ingeniørkunst og astronomi, og Babylon regnedes til verdens syv underværker på grund af sine pragtfulde bygningsværker: Belus' tempel, Babelstårnet, murene og de hængende haver. Ikke kun historikere, men også forskere indenfor andre videnskaber tog deres udgangspunkt i den gamle assyriske-babylonske kultur.

Denne historiske tradition har haft afgørende indflydelse på mange aspekter af vores vestlige kulturopfattelse og har givet sig udslag i kunst, litteratur og videnskabelige teorier. Kendt er f.eks. Breughels Babelstårnsbillede; Byron skrev et drama om den sidste assyriske konge Sardanapal; og navnet Babel er endnu i dag et symbol på kaos og mangfoldighed, for blot at nævne nogle få eksempler.

I nyere tid har fundene fra oldtidens Mesopotamien bidraget til et nyt syn, ikke kun på denne kulturs egen historie, men også på vores verdensopfattelse i øvrigt. Ikke mindst betød det, at der blev rokket ved Bibelens troværdighed som historisk kilde, et opgør, som ikke gik stille af. Trods alt vidner eksempler indenfor billedkunst og litteratur også i dag om den gamle traditions påvirkning af vores forestilingsverden, også på et mere folkeligt plan: tegneserier, videospil, spændende film med okkulte effekter bruger ikke sjældent billedet af den svundne og mystiske oldtidskultur.

Udstillingen redigeredes af lic.phil. Marie-Louise Thomsen.

I forbindelse med udstillingen udkom bogen *Europa og Babylon*, i hvilken Marie-Louise Thomsen skildrer de skiftende perioders opfattelse af oldtidsrigerne: den bibelske og den klassiske, antikke tradition; den europæiske, kristne tradition; vore dages brug af Babylon som symbol.

Babylon efter Herodots beskrivelse (Johann Bernhard Fischer von Erlach, Entwurf einer historischen Architectur, 1721).

Bogen, der er på 59 sider og er gennemillustreret, koster 73 kr, forhandles ved Det kongelige Bibliotek.

Danmark i luftfotos

Det kongelige Biblioteks Billedsamling har erhvervet landets største luftfotosamling, Sylvest-Jensens Luftfotoarkiv.

Det kongelige Bibliotek har som landets Nationalbibliotek med den nationale Billedsamling ved firmaet Sylvest-Jensens ophør erhvervet dettes store samling på flere millioner optagelser af danske huse, gårde, landskaber og byer. Billederne er skråoptagelser fra lav højde, optaget i perioden 1935-89, og mange steder og områder er fotograferet med jævne mellemrum i hele perioden. Billedmaterialet er således en enestående fotografisk dokumentation af Danmarks fysiske udvikling fra 1935 og frem til i dag - i en periode, hvor Danmarks land ændrede sig mere end i perioden fra Vikingetiden til dette århundrede.

Billederne kan bruges til belysning af denne udvikling, f.eks. til identifikation af ændringer i landskaber og bebyggelse og til lokalisering af særlig interesse, f.eks. grusgrave, lossepladser og lignende.

Endvidere indeholder arkivet luftfotografering af samtlige danske herregårde, slotte, godser, fritliggende landejendomme, amter, kommuner, landsbyer, byer, havne, havneanlæg og færgelejer. Derudover optagelser fra de fleste huse, stationer, indkøbscentre, broer, søer, øer, fjorde, åer, fabrikker, dæmninger m.v. Nye centre, store kommunale byggerier og større nye boligudstyknings og bebyggelser på disse er specielt fulgt i hele byggeperioden. Arkivet er således et stort, historisk uerstatteligt klenodie, hvor man kan følge alle danske byers opvækst og udbygning. Også de mindre lokaliteter er repræsenteret i arkivet, og de er set med lokalhistoriske øjne et fremragende materiale til orientering om landskabs- og byudviklingen.

Arkivet er opbygget som et opslagsværk, alt er nummereret og adressebestemt, så det er muligt relativt hurtigt at finde det emne frem, man har brug for. Alt er dateret, man har adresser, datoer og navne, også på alt det, der er revet ned, sprængt under krigen og genopbygget gennem tiden.

De fleste danskere kender Sylvest-Jensens luftfotografier, de hænger på væggen i mange danske hjem på landet såvel som i byen, og de har været brugt af lokalhistoriske samlinger, kommunalforvaltninger og offentlige myndigheder i årevis.

Det kongelige Bibliotek har nu oprettet en særlig billedokumentations-service gennem luftfotografier og hertil inddraget de øvrige luftfotosamlinger, som biblioteket allerede er i besiddelse af, nemlig Odense og Aalborg Luftfoto, Nowico, Aero-Expres og de ældste dele af Geodætisk Instituts optagelser. Fotografier fra samlingerne kan erhverves af alle interesserede, private, erhvervsvirksomheder, offentlige myndigheder, institutioner o.s.v. Den nye tjeneste omfatter også en særlig service for lokalhistoriske samlinger og arkiver, og der gives særlige tilbud på billedsuits for enkelte lokaliteters historie over tid. Nærmere oplysninger om priser og leveringstider fås ved henvendelse til Kort- og Billedafdelingen.

Sanaa må du til...

I Universitetsbiblioteket i Fiolstræde vistes i begyndelsen af 1990 en udstilling med Tom Christoffersens fotografier fra byen Sanaa i Nordjemen.

De Forenede Nationers kultur- og videnskabsorganisation har iværksat en stor international kampagne for at bevare Sanaa, en kampagne i lighed med den, som blev sat ind for at redde Venedig.

Sanaa's historie går langt tilbage. I oldtiden var byen centrum for de tre hinanden afløsende kulturer, den minæiske (13.-7. årh. f.v.t.), den sabæiske (9.

årh-115 f.v.t.) og den himjaritiske (115 f.v.t.-525 e.v.t.). I det 6. århundrede var byen successivt under jødisk, etiopisk og persisk herredømme. Byen skal være gået over til Islam under den fjerde kalif 'Alî, der var profeten Muhammeds svigersøn, og op gennem tiderne har shî'ismen (egtl. shî'at 'Alî: Ali's parti) stået stærkt i Jemen. Zayditerne regerede Jemen 860-1962, omend med talrige afbrydelser, og fra 1516 var det under osmannisk overherredømme - i det mindste nominelt: først i 1872 indtog tyrkerne Sanaa, og allerede i 1913 gav de i realiteten herredømmet fra sig igen. Efter 1. verdenskrig blev Jemen påny uafhængigt, og efter den sidste imams fald i 1962, blev landet en republik. Borgerkrigen 1962-57, med kraftig ægyptisk indblanding, forberedte åbningen mod omverdenen, og i 1970'erne blev Jemens relative isolation brudt.

For Sanaa betyder det, at byen i høj grad har bevaret sin egenart i anlæg og arkitektur. Det gamle Sanaa præges stadig af de karakteristiske højhuse, hvis underste etager er indrettet som forsvarsværker og som øverst har opholdsrum, der åbner sig ud mod byen og landskabet - stik modsat al anden, traditionel arabisk byggeskik, der lader husene lukke sig om sig selv. Byens bazarkvarter har mange steder bevaret de traditionelle handelsboder, der næppe har skiftet type siden oldtiden: en firkantet åbning i muren ind til et diminutivt rum med varer, og skodden slået ned som disk foran købmanden en meter over jorden. I byens østlige del ligger også de fleste moskéer, heriblandt Den store Moské med den såkaldte till Ka'ba - der sandsynligvis er fra det 6. århundrede og kaldes al-Qalîs (fra græsk: ekklesia) kirken - og et velforsynet bibliotek, der har vist sig at rumme litteratur, man troede tabt forlængst.

Trods sin isolerede beliggenhed og de hyppige politiske omvæltninger har Sanaa haft en ikke ringe betydning som islamisk kulturcentrum. Allerede i det 1. islamiske århundrede fandtes her autoriteter inden for Koranvidenskaberne, og der er næppe den imam i Sanaa, der ikke har produceret sig litterært.

På Den arabiske Halvø har Jemen og Sanaa altid øvet tiltrækning på fantasien: det utilgængelige fascinerer, og når der samtidig er grundlag for anseelsen i lærdom og rigdom, kan det ikke undre, at det autoritative, arabiske leksikon Lisân al-'arab (Arabernes tungemål, 13. årh. e.v.t.) under Sanaa citerer en anonym digter for at have sagt

Lâ budda min / San'â' wa-'in / tâla s-safar

*Sanaa må du til -
lad så rejsen være så lang den vil!*

Den første europæer, der vides at være nået til Sanaa, var italieneren L. Berthema; han førtes til byen som fange i 1508 og skrev efter sin hjemkomst en beretning om sine oplevelser. Den første europæiske forskningsrejsende i Sanaa var Carsten Niebuhr i 1763.

Fotoudstillingen i Universitetsbiblioteket blev derfor suppleret med genstande fra Carsten Niebuhrs Arabiske Rejse 1761-67.

Gæsteforelæsere

Den 26. og 27. februar 1990 holdt Professor Dr.Dr. h.c. Kurt Schubert og Dr.Dr. h.c. Ursula Schubert, begge fra Institut für Judaistik ved Wiens Universitet, gæsteforelæsninger i bibliotekets foredragssal.

Professor Schubert forelæste over emnet *Die christlich-jüdische und die jüdisch-christliche Polemik im Mittelalter*, og Dr. Ursula Schubert holdt et lysbilledforedrag om *The Hebrew Bible in Art*.

Erhvervelser

Danske Afdeling

Matth. Schwartz: *Forgæt mig icke, er mit Naffn. Det er: Kast mig icke under Bencken. Nogle Aandelige oc christelige Bøner...nu nylige fordansket oc formeeret...aff Baltzer Melchiorssøn. Kiøbenhavn. Salomon Sartor 1622, indbundet i samtidigt helpergament med blindtrykte dekorationer på ryg og sider, samt udskæringer underlagt med grønt og rødt stof. Ciseleret guldsnit og bindebånd.*

Bogen var en meget yndet bønnebog, der udkom i flere udgaver i 15- og 1600-tallet. Den nyerhvervede udgave findes ikke i Bibliotheca Danica.

Håndskriftafdelingen

Martin Andersen Nexø's originalmanuskript til Pelle Erobreren. - Se også s. 67. - Foruden dette manuskript har afdelingen for nylig erhvervet Martin Andersen Nexø-Fondens breve og tryksager fra årene 1952-77 og andre papirer vedrørende Andersen Nexø.

En større samling tryksager, manuskripter m.v. vedrørende Elle Hørup, hvis dagbøger blev erhvervet i sommeren 1989.

Pia Tafdrup: Manuskript til digtsamlingen Intetfang, tr. 1982.

Ebbe Sadolins efterladte manuskripter, breve, tegninger og andre papirer.

Nogle papirer efterladt af kunsthistorikeren Theodor Oppermann og hustru.

Operainstruktør Johannes Fønss' og kgl. kammersangerinde Dorothy Larsens brevarkiv.

Dea Trier Mørch: Manuskripter og illustrationer til DTM's publikationer 1988-1990.

Maleren Jørgen Brynjolfs breve, manuskripter, dagbøger m.v.

Papirer vedrørende prøveoversættelsen af Det Ny Testamente 1942.

Den grønlandske bibeloversættelse 1989-1990.

Desuden har afdelingen erhvervet en række andre samlinger og enkelte papirer. Opmærksomheden henledes på, at nogle af de nyerhvervede sager af forskellige årsager må holdes utilgængelige indtil videre.

Judaistisk Afdeling

Ved Kulturværdiudvalget er erhvervet:

Bahya ben Asher, Kad haKemach (melkrukken). Polemiske prædikener i et 1600-tals håndskrift.

Fra Jurisch Legat er erhvervet:

The Nazi Holocaust. Vol. 1-9 (ialt 15 bind). Ed. by Michael R. Marrus. London. 1989.

Encyclopedia of the Holocaust. Vol. 1-4. Ed. by Israel Gutman. New York. 1990.

Remembering for the Future. Vol. 1-3. Ed. by Yehuda Bauer et al. Oxford. 1989.

Kort- og Billedafdelingen

1 kassette med billeder fra Østberlin 1951 og 1971. Fra Københavns Rådhusbibliotek.

En samling udenlandske portrætter m.v.. Fra redaktør, mag.art. Kjeld Elfeldt.

En større samling portrætter m.v. hidrørende fra museumsinspektør Rigmor Krarup fra Kunstindustrimuseet.

Portrætsstudie af Jonas Collin, pennetegning udført af W. Marstrand. Fra direktør, cand.polit. Pelle Sadolin.

Honoré Daumier. 240 Lithographien. Ausgewählt und eingeleitet von Wilhelm Wartmann. Manesse Verlag. 1946. Fra landsretssagfører Hermod Lanung.

Der er i perioden erhvervet fotografier taget af Thierry Geoffroy ("Colonel").

Museale Funktioner

The Book of Kells. MS 58 Trinity Library Dublin. Fine Art Facsimile Publishers of Switzerland. Faksimile Verlag. Luzern. 1990. (Facsimilebind nr. 328 af 1480 eksemplarer + kommentarbind. Udg. af Peter Fox og med forord af Umberto Eco).

Dette berømte bibelhåndskrift fra det 8. århundrede (et evangeliar, som opbevares i Trinity Library Dublin, er et af de mest klassiske af de store håndskrifter i verden. Det udmærker sig ved sine unikke eksempler på bogillustrationer og ved sin insulare majuskerskrift og ved sin latinske version af evangelieteksterne. Facsimileudgaven gengiver alt dette perfekt.

Det kongelige Bibliotek har i forvejen "URS GRAF", en facsimileudgave fra 1950-51 (paf-62-2), som imidlertid kun gengiver 48 af de 680 sider i farver.

Købet er muliggjort ved støtte fra Prosektor, dr.med. August Jurisch' og Hustrus Legat.

Udenlandske Samlinger

Friedrich-Adolf Schmidt-Künsemüller: Bibliographie zur Geschichte der Einbandkunst von den Anfängen bis 1985. Wiesbaden. 1987, er med sine mere end 8.000 bibliografiske henvisninger et udmærket hjælpemiddel til orientering i den vidtspredte bogbindslitteratur. Stikprøver viser, at også den danske litteratur er rimeligt tilgodeset, hvad enten man tager udgangspunkt i Sachregister: Dänemark, slår op i Autorenregister under f.eks. Karsten Kristensen, Erik Dal og Henrik Park eller under Buchbinder leder efter litteratur om f.eks. Jacob Baden, Anker Kyster og Ole Olsen. Det må så være forfatteren tilgivet, at han i misforstået grundighed har medtaget C.A. Jensen: Dansk Bindingsværk fra Renæssancetiden!

Personalia

Førstebibliotekar Steen Bille Larsen deltog 12. januar 1990 i åbning af udstilling i Føroya Landsbokasavn; deltog 4.-11. marts 1990 i studierejse til England i forbindelse med Danmarks Biblioteksskoles FoD-uddannelses 13. hold.

Forskningsbibliotekar Ann Bohr, Universitetsbiblioteket Fiolstræde, som har været ansat som bibliotekets slaviske fagreferant siden 1971, gik med udgangen af 1989 på pension.

Forskningsbibliotekar Henrik Dupont holdt 24. februar 1990 i Vejle foredrag om *Billedsøgning og billedsamlinger* på årsmødet for de Lokalhistoriske Foreninger.

Førstebibliotekar Ulf Haxen deltog 23.-25. marts 1990 i Paris i forberedende møde til Troyeskongres i juli 1990.

Bibliotekar Lene Knudsen orienterede 4. april 1990 om Det kongelige Biblioteks rolle som depotbibliotek for EF på EF's Informationskontor.

Bibliotekar Bodil Koch, Universitetsbiblioteket Amager, kunne den 1. september 1989 fejre 25 års jubilæum; udnævntes 1. februar 1990 til afdelingsbibliotekar med ansvar for udlånet på Universitetsbiblioteket Amager.

Overbibliotekar Erland Kolding Nielsen deltog 12. januar i møde i EF-Kommissionen/DG XIII om EF's handlingsplan: aktivitetsområde 1 i Luxembourg; deltog 5. marts i møde i Wissenschaftlicher Beirat der Eutiner Landesbibliothek; deltog 29.-30. marts 1990 i Danmarks Biblioteksforenings årsmøde i Herning.

Assistent Tim Pallis holdt 26. februar 1990 en gæsteforelæsning om zenbuddhisme på Københavns Universitet for japansk studerende.

Fungerende afdelingsleder, forskningsbibliotekar Stig Rasmussen genvalgte 31. januar 1990 til formand for Forskningsbibliotekarenes Samråd.

Førstebibliotekar Annika Salomonsen deltog 19. januar 1990 i styringsgruppen for EF samarbejde om CD-ROM for nationalbiblioteker i British Library; deltog 13. marts 1990 i møde i bestyrelsen for EF samarbejde om CD-ROM i British Library; deltog 30. marts 1990 i EF-Projekt. Forretningsudvalg: Nationalbibliografiske data og CD-ROM.

Bibliotekar Susan Vejlsgaard deltog 1.-2. marts 1990 i Danmarks Biblioteksskoles kursus *Personlig planlægning*.

I Danmarks Forskningsbiblioteksforenings internatmøde 6.-7. februar 1990 på Nyborg Strand deltog overbibliotekar Erland Kolding Nielsen, førstebibliotekarerne Steen Bille Larsen, Niels Ivan Boserup, Karl Krarup, Annika Salomonsen og Jørgen Thorning Sørensen, fung. afdelingsleder, forsknings-

bibliotekar Stig Rasmussen, forskningsbibliotekarerne Merete Busch, Anne-Mette Kirkeby, Eva Krener, Barbara Melchior, Jan Rittmeyer og Ann Welling, bibliotekarerne Peter Fuglsang Madsen, Virginia Laursen, Jette Mazanti, Lotte Philipson, Ellen Refshauge og Kirsten Viltoft, overassistent Jytte Christensen og forvalter Leo Poulsen.

Bibliotekarerne Helena Eimert og Susanne Willaing deltog 26. februar 1990 i et ECHO-Seminar.

Førstebibliotekarerne Karl Krarup og Steen Bille Larsen deltog 28.-30. marts 1990 i kursus *Bliv en bedre forhandler* arrangeret af DJØF, i Hornbæk.

Førstebibliotekarerne Niels Ivan Boserup og Annika Salomonsen, systemplanlægger Jens Christian Poulsen og forskningsbibliotekar Barbara Melchior deltog 29. marts 1990 i EF-Projekt, Arbejdsgruppe 1: Nationalbibliografiske data og CD-ROM.

Publikationer

Institutionspublikationer

Berggreen, Hans: Det kongelige Biblioteks Billedsamling. En introduktion. Hans Berggreen og Henrik Dupont. Kbh. Det kongelige Bibliotek. 1990. [23 s.]. Ill. Kr. 10,-

Europa og Babylon. Udstilling på Det kongelige Bibliotek 16. marts - 31. maj 1990. Folder. Gratis.

Ferré Andersen, Kurt: Det kongelige Biblioteks Orkesterkatalog 2. Kbh. Det kongelige Bibliotek. 1990. 94 s. ISBN 87-7023-266-0. Kr. 150,-

Jacobsen, Lotte: Dansk Juridisk Bibliografi 1988-89. Kbh. Det kongelige Bibliotek. 1989. 222 s. Kr. 179,-

Nyhedsbrev fra Det kongelige Bibliotek. Amager, Fiolstræde, Slotsholmen. 1990:1. Kbh. Det kongelige Bibliotek. 1990. 4 s. ISSN 0902-1272. Gratis.

The Royal Library today and in the future. Text and illustrations: Marianne Alenius. Translation: Virginia Reynolds Laursen. Original title: Det kongelige Bibliotek idag og i fremtiden. Kbh. Det kongelige Bibliotek. 1990. 47 s. Ill. ISBN 87-7023-564-3. Kr. 50,-

Sugar, Susanne: Polsk musik fra det 20. århundrede på Det kongelige Bibliotek. Forord af Teresa Waskowska. Kbh. Det kongelige Bibliotek. 1990. 41 s. (Specialhjælpemidler 20). ISSN 0105-8215.

Thomsen, Marie-Louise: Europa og Babylon. Kbh. Det kongelige Bibliotek. 1990. 59 s. Ill. ISBN 87-7023-377-2. Kr. 73,-

Vejledning og hjemlånsregler. Universitetsbiblioteket Amager. Det kongelige Bibliotek. Kbh. Det kongelige Bibliotek. 1990. Folder. Gratis.

Ørsnes, Eva: Arkæologi. Det kongelige Biblioteks accession. 2. halvår 1989. Kbh. Det kongelige Bibliotek. 1990. 18 s. Gratis.

Medarbejderpublikationer

Berggreen, Hans: Billedsøgning. Hvor finder jeg billedet? Eksempler på private og offentlige samlinger. 2. rev. og forøgede udgave. Kbh. Bibliotekscentralen. 1990. ISBN 87-552-1721-4.

Bille Larsen, Steen: Europæiske nationalbiblioteker i decentraliseret samarbejde. 3. møde i Conference of European National Librarians. i: DF-revy. 13. årg. Nr. 1. 1990. S.: 10.

Busch, Merete: Danske forfattere og oversat litteratur. 1987. i: Nordisk Psykologisk Litteratur 1987. Kbh. 1990. S. 1-69.

Grønbæk, Jakob H.: Lewis Larsson. A Swede in Jerusalem in the First Half of the Twentieth Century. i: Living waters. Scandinavian Orientalistic Studies presented to professor Dr. Frede Løkkegaard on his seventy-fifth birthday, January 27th 1990. Cph. 1990. S.: 75-87.

Haxen, Ulf: Copenhagen ms. Cod.Hebr. XXX. i: Living waters. Scandinavian Orientalistic Studies presented to professor Dr. Frede Løkkegaard on his seventy-fifth birthday, January 27th 1990. Cph. 1990.

Illustreret Tidende. Illustrationer af danske lokaliteter. Supplement til topografisk fortegnelse. Danske fortidsminder og monumenter 1859-1924. Marianne Duelund, Lis Frederiksen, Hanne Lund. Kbh. Danmarks Biblioteksskole. 1989. 140 s. Ill. Kr. 186,-

Jacobsen, Lotte: Det kongelige Bibliotek/Universitetsbiblioteket og Dansk Juridisk Bibliografi. i: Advokaten. 69. årgang. Nr. 3. 1990. S.: 68-70.

Jacobsen, Lotte: Det kongelige Bibliotek/Universitetsbiblioteket og Dansk Juridisk Bibliografi. i: Juristen. 1990:2. S. 80-82.

Keck, Egon (red.): Living waters. Scandinavian Orientalistic Studies presented to professor Dr. Frede Løkkegaard on his seventy-fifth birthday, January 27th 1990. Cph. 1990.

Kirkeby, Anne-Mette: Treasure hunt in the USA: indtryk fra DF's studietur til USA november 1988. i: DF-revy. 12. årg. Nr. 3. S.: 37-44.

Krarp, Karl: Kultur, struktur og styring - Statens Bibliotekstjeneste 1990. Kommentar til en konsulentrapport om SBT. i: DF-revy. 13. årg. Nr. 2 og nr. 3. 1990.

Krener, Eva og Ann Welling: Ingen prestige i brugeruddannelse. DF's internatmøde 6.-7. februar 1990. i: DF-revy. 13. årg. Nr. 2. 1990. S.: 39-41.

Rasmussen, Stig T.: Adam og Eva - associationer, etymologier og litterær semantik : perspektivrids. i: Living waters. Scandinavian Orientalistic Studies presented to professor Dr. Frede Løkkegaard on his seventy-fifth birthday, January 27th 1990. Cph. 1990. S.: 287-303.

Rasmussen, Stig R.: Biblioteksforskningen og forskningsbibliotekerne. Temadag på Danmarks Biblioteksskole: et undertiden subjektivt kommenterende referat. i: DF-revy. 13. årg. Nr. 1. 1990. S.: 11-14.

Rasmussen, Stig T.: Forord i: Muniam Allfaker: Skrig er sjælens heste. Tanker om tilværelsen. Kbh. 1990.

Rasmussen, Stig T.: Sanaa må du til... i: Sanaa. Fotografier fra Sanaa i Nord Jemen af Tom Christoffersen. Universitetsbiblioteket Fiolstræde 1.

Rasmussen, Stig T.: Veltilrettelagt dansk begynderbog i arabisk. Anm. af: Ægyptisk-arabisk begynderbog (Cairo-dialekt)/Karl-G. Prasse og Iman Al-Shoubary Tolstrup. Kbh. 1988-89. i: Samspil. Et tidsskrift om og for indvandrede. 7. årgang. Nr. 2. Marts 1990.

Weitemeyer, Mogens: Babylonian and Assyrian catalogues. i: Living waters. Scandinavian Orientalistic Studies presented to professor Dr. Frede Løkkegaard on his seventy-fifth birthday, January 27th 1990. Cph. 1990. S.: 379-390.